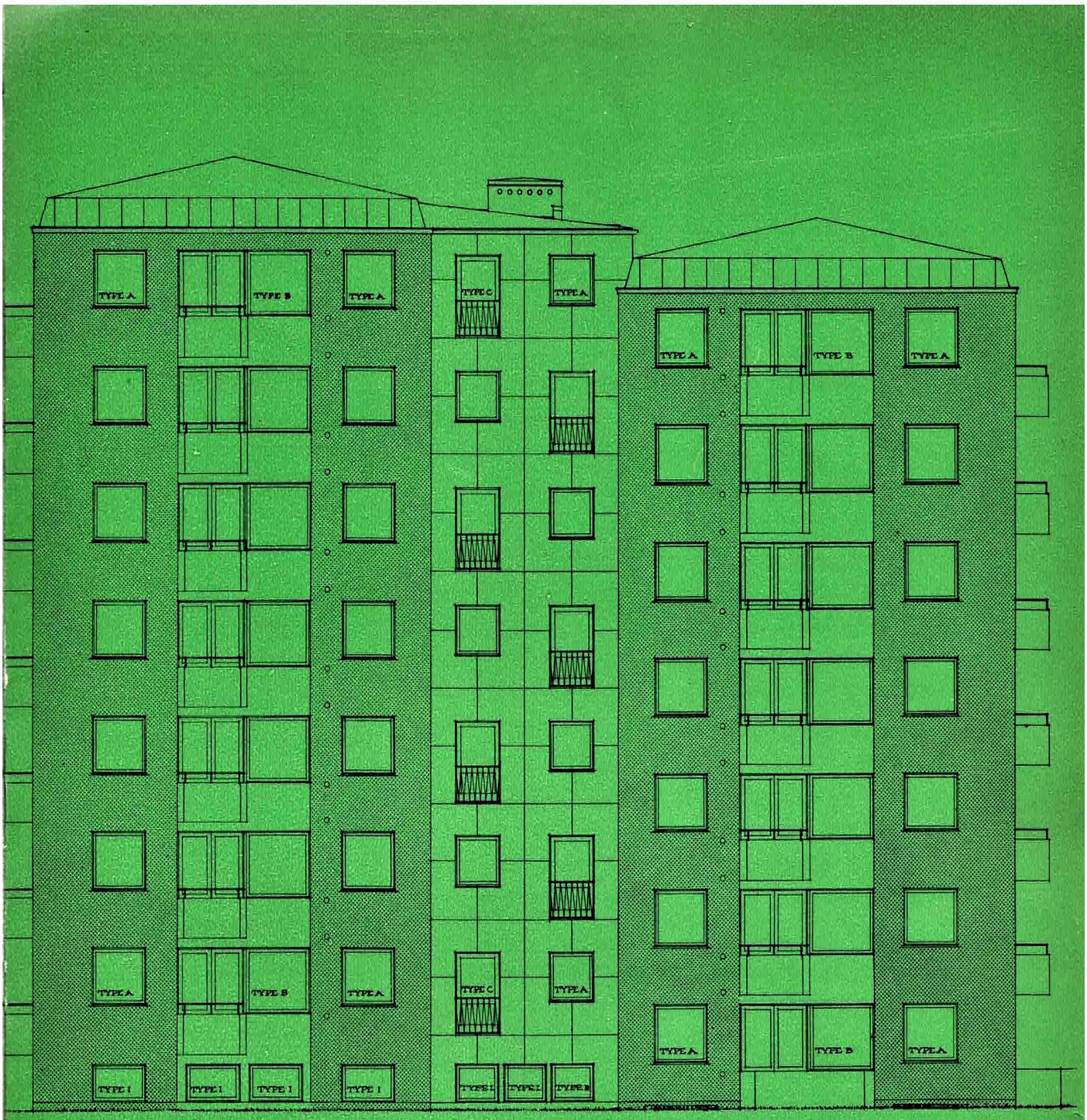

ESBJERG

BY- OG ERHVERVSØKONOMISKE OVERSIGTER

11. ÅRGANG NR. 1 . JULI 1954

»Da skipper Worse kom til Stavanger etterat han som den første Stavangerskipper hadde vært i Rio med skipet »Familiens Haab«, ble han mottatt av rederen konsul Garman, som ble møtt med denne hilsen fra skipperen:

»Vi kommer sent, men godt herr konsul«.

Det skal være sikkert og visst, at jeg også kommer sent — hvorvidt jeg kommer godt, blir et spørgsmål som dine lesere får avgjøre.«

Med disse djærve ord sender finansrådmann Johnsen den længe bebudede artikel om vor norske venskabsby, som vi nu endelig kan bringe i dette hefte. Vi overlader trygt artiklen til læsernes bedømmelse.

Desuden behandles boligbyggeriet i Esbjerg. Det fremgår af artiklen herom, at der i forhold til indbyggerantallet i dag er lige så mange lejligheder som før krigen, men at boligmanglen, der begyndte i 1941, alligevel langt fra er afhjulpet. Dette tilsyneladende paradoksale forhold belyses nærmere, ligesom artiklen giver en orientering om planerne for de kommende års boligbyggeri, bl. a. belyst af bebyggelsesplanerne for nogle af de større, igangværende eller planlagte byggeforetagender.

Endvidere bringer vi en artikel om spildevandsproblemet i Esbjerg, der har været aktuelt i en lang årrække, og som måske nu står foran en tilbundsgående løsning.

Endelig er der en kort redegørelse for byrådsvalget den 2. marts 1954.

Borchorst

stadsdirektør.

»Esbjerg«

er udgivet af Esbjerg byråd og Esbjerg erhvervsråd og redigeret af stadsdirektør Borchorst og erhvervsrådssekretær Ejgil Rasmussen.

Heftet bringer by- og erhvervsøkonomiske artikler og oversigter fra Esbjerg by. Det udsendes gratis til interesserede ved henvendelse til ekspeditionen: Esbjerg erhvervskontor, Torvet, telefon 2579.

✲

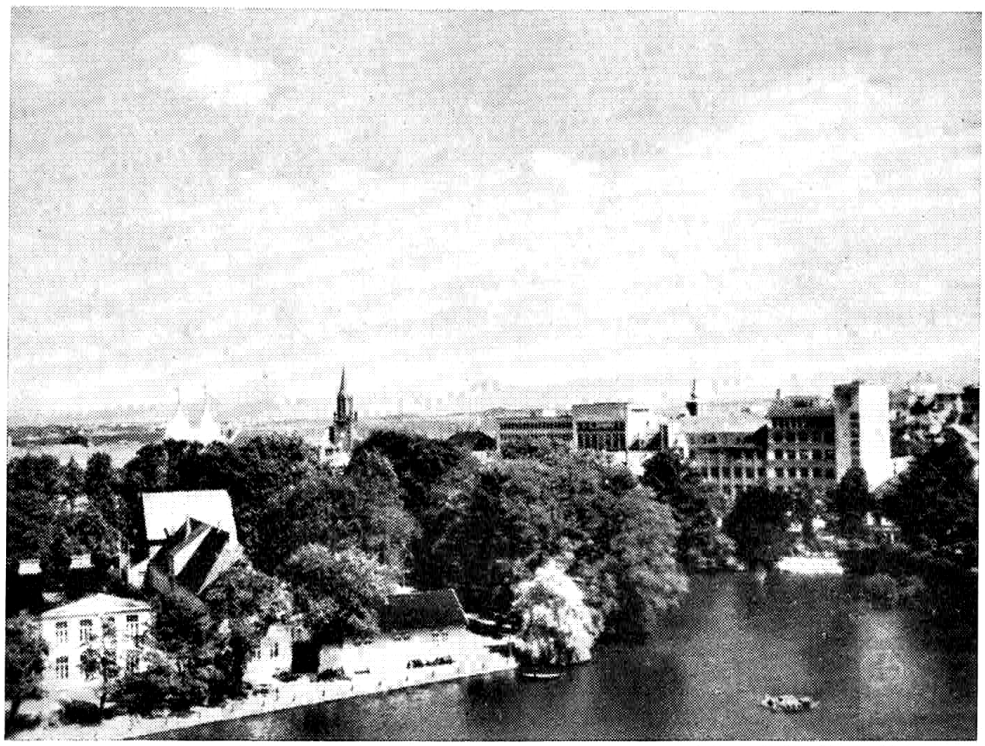
I næste nr.

vil vi blandt andet bringe artikler om skolebyggeriet i Esbjerg og om de store udvidelser, som interessentskabet »Vestkraft« foretager på dampcentralen.

✲

Indhold

Forord ..... side 2
Stavanger ..... » 3
Boligbyggeriet ..... » 8
Spildevandsproblemet ..... » 20
Byrådsvalget ..... » 27

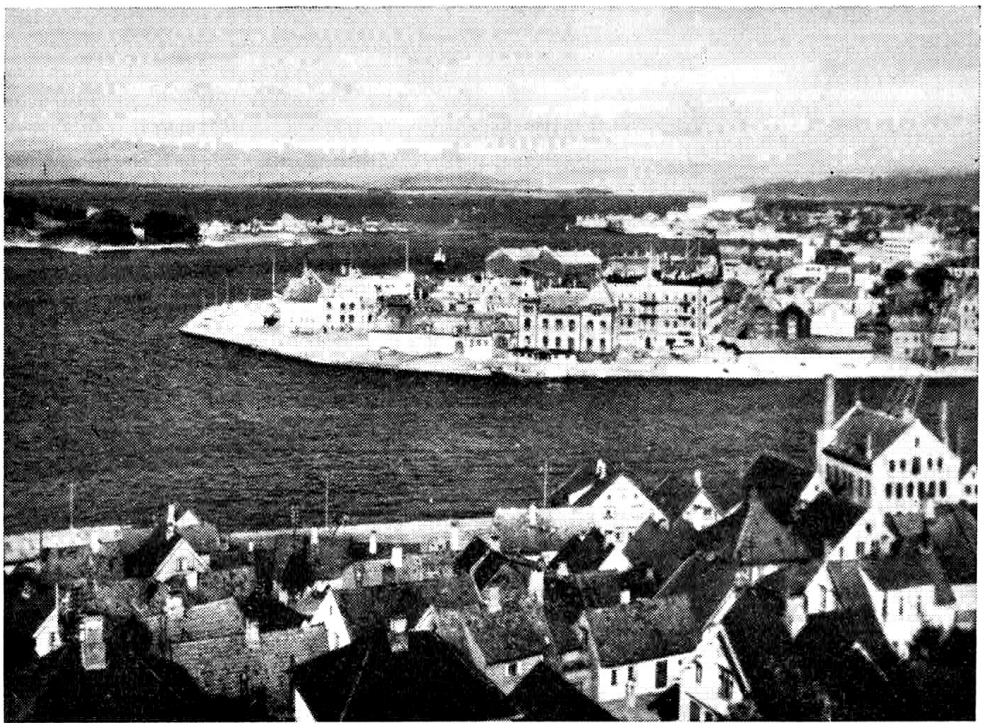
STAVANGER

AF FINANSRÅDMANN J. JOHNSEN

Stavanger er en av Norges eldste byer. Når den ble grunnlagt har vi ikke kjennskap til. Det første vi hører om byen er i året 1043 da Kong Magnus den gode reiste med den norske ledingsflåten til Danmark og slo Venderne på Lyrskogs hede. Snorre Sturlason siterer et par linjer av skalden Arnor Jarlarskald som sier at Kong Magnus seilte med flåten forbi Stavanger til Daneveldet. I en fortegnelse i Vatikanet fra 1120 over norske bispebyer er Stavanger ikke tatt med. Men vi vet at Kong Sigurd Jorsalfarar i 1128 ble viet av Stavangerbispen Reinald i Stavanger Domkirke. Det ble ved den anledning inngått en handel mellom kongen og bispen, idet kongen skjenket Stavanger by til bispestolen. Det er det eneste eksempel vi kjenner fra Nordens historie på en slik ordning, men ute i Europa var det ikke noe særsyn. Køln var bl. a. en bispeby av samme karakter. Dette førte med seg at Stavanger ble stående utenom den middelalderske bylovgivning i Norge. Forholdet vedvarte til 1425 da Erik av Pommern ga Stavanger de første byprivilegier. Originalbrevet er fremdeles i Stavanger kommunearkiv.

I 1684 ble byen herjet av en stor brann som praktisk talt la den i aske. Kong Christian V vedtok da at bispestolen skulle flyttes til Kristiansand som hans farfar hadde anlagt ca. 40 år tidligere. Samtidig ble Stavanger fratatt sine kjøpstadsprivilegier. Byen tok seg imidlertid opp igjen, og allerede 6 år senere fikk den sine kjøpstadsprivilegier tilbake.

I året 1800 hadde Stavanger godt og vel 2000 innbyggere. Tidligere har en ikke noe sikkert tall å bygge på, men av eldre skattemanntall kan en

Stavanger. Indsejlingen.

slutte seg til at byen har vært på denne størrelse gjennom flere hundre år. Men fra 1800 av tar utviklingen fart. 40 år senere var folkemengden fordoblet og stiger i de neste 40 år til over 20000 innbyggere. Ved århundreskiftet var 30000-tallet passert og ved siste kommunale telling pr. 31/12 1953 hadde byen et innbyggertall på over 52000.

En må imidlertid når en skal bedømme byens størrelse være merksam på at byen har svært snevre grenser. Den dekker bare et areal av 11 km². Til sammenligning kan nevnes at Eskiltunas areal er 90 km² og Esbjergs så vidt jeg husker 35 km².*) De herreder som ligger rundt Stavanger, er meget tett befolket, og byen har forlengst vokset inn i nabokommunene. Hvis Stavanger hadde hatt et areal som tilsvarer Esbjergs, ville innbyggertallet vært om lag 65000.

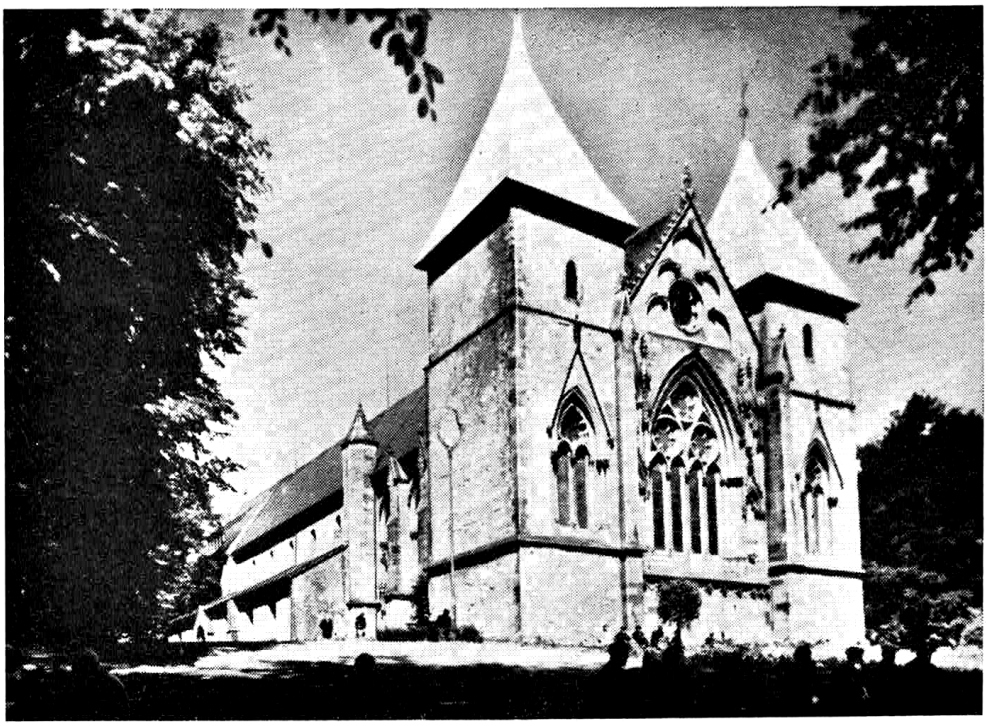
Stavanger har en sentral beliggenhet midt i det sydligste av de vest-norske fylkene — Rogaland. I nordøst har en Ryfylkearkipelaget med tusenvis av holmer og øyer og lange dype fjorder som skjærer seg inn i fjellmassivet. I syd ligger Dalane og Jæren. Jæren er et av de norske distrikter som er best oppdyrket med et høyt utviklet landbruk som er i stadig vekst og gjenstand for en intens rasjonalisering. Den avvekslende natur i fylket gjør reiser i Rogaland til en turistattraksjon av rang, og Stavanger er det naturlige utgangspunkt for slike reiser.

Byen er den av de norske byer som ligger Vest-Europa nærmest. Den har direkte ruteforbindelser med U. S. A., Syd-Amerika, England, Franrike, Belgia, Holland, Danmark, Sverige og Tyskland. Den er nr. 4 av de norske byene, men Stavanger havn er den 3. største i landet.

Stavanger er en utpreget industriby. Hermetikkindustrien er byens hovedindustri. Der er over 50 fiskekonservesfabrikker som eksporterer sine produkter over hele verden. I tillegg hertil har byen en meget betydelig jern- og metallindustri med et av Norges største skipsverfter — Rosenberg Mek. Verksted — som har under bygging skip på 32000 tonn — de største skip som bygges i Norge.

Ved utgangen av februar måned i år sysselsatte industrien i Stavanger etter oppgave fra Arbeidsformidlingen 9376 personer — herav 3569 kvin-

*) Arealet er 31 km². Red. anm.

Domkirken.

ner. For hermetikkindustriens vedkommende er tallet 2568 — herav 1747 kvinner. Jern- og metallindustrien beskjeftiger 2722 personer.

For øvrig har byen en allsidig og varierende industri.

Stavanger er også en av Norges største skipsfartsbyer, og skipsbygging og sjøfart har århundregamle tradisjoner i byen. I dag disponerer rederne i Stavanger en tonnasje på 315000 tonn. Disse skip seiler på alle verdenshav. Som det står i Stavanger-sangen:

»Rundt på havet pranger Norges flagg på skuter fra Stavanger.«

Men flåten er under rask utvikling, og Stavanger-rederne har kontrahert og under bygging ved innen- og utenlandske verfter tilsammen 340000 tonn nye skip.

Etter første verdenskrig kom byen inn i en vanskelig periode med stor arbeidsledighet og synkende inntekter. I så måte delte den skjebne med de fleste norske kommuner. Den klarte imidlertid til enhver tid å svare sine forpliktelser selv om gjeldsbyrden var overordentlig tung å bære. Etter siste krig har forholdene imidlertid vært overordentlig gunstige. En har hele tiden praktisk talt hatt full beskjeftigelse, og arbeidsledigheten har vært minimal. Endel sesongledighet har imidlertid forekommet om vinteren, men denne har ikke vært av de dimensjoner at det har vært nødvendig for kommunen å treffe ekstraordinære foranstaltninger i sysselsettelsesøyemed. Det kan nevnes at antallet arbeidsledige ved utgangen av februar måned i år bare utgjorde 343 personer — derav 113 kvinner. For kvinnenes vedkommende er der dog det å merke at disse i stor utstrekning er gifte kvinner hvis menn har arbeid, men som tar sesongarbeid i hermetikkindustrien. Arbeidsledigheten er derfor for deres vedkommende i virkeligheten ikke reell.

Stavanger kommune driver også en stor og omfattende virksomhet. Etter en statistikk opptatt våren 1953, var der i kommunal virksomhet ansatt 793 funksjonærer og 614 arbeidere. Heri er ikke medregnet bistillinger eller lærerpersonalet ved byens skoler.

Inneværende års budsjett som ble vedtatt i fjor sommer — vårt budsjettår løper fra 1/7 til 30/6 — balanserte med en nettoinntekt på kr.

32.000.725,— som dekkes ved kommunale skatter. Bruttobudsjettet er imidlertid på over 50 millioner kroner. Differansen utgjør i det vesentlige statsrefusjoner av forskjellig art. Hertil kommer særbudsjettene. Stavanger kommune driver nemlig en ikke ubetydelig forretningsvirksomhet. Vår største forretning er Elektrisitetsverket hvis budsjett for inneværende år balanserer med kr. 9.600.000,—. Byen har 3 vannkraftstasjoner med en maskininstallasjon på 41000 kw. Kilowatt-time-produksjonen i fjor var 192 millioner kwt. Hertil kommer Stavanger kommunes andel av det interkommunale kraftverk — Lyse. 1ste aggregat i Lyse — 30000 kw. — kom i drift i fjor vår. I den resterende del av budsjettåret fikk vi derfra 42 millioner kwt. Til høsten blir det montert et aggregat nr. 2 av samme størrelse — om 3 år vil aggregat nr. 3 være levert, og 1ste byggetrinn med 90000 kw. vil da være fullført. Lyse Kraftverk kan imidlertid bygges ut for en maskininstallasjon på 290000 kw. og en middelsproduksjon av 1.600.000.000,— kwt.

Foruten elektrisitetsverk driver Stavanger kommune gassverk, byens kinematografer som er en kommunal monopolbedrift, kjøle- og fryseanlegg, ferjedrift på havnen, fiskehandel og matsalg med kjøtt- og fiskematkjøkken.

Byens folkeskoler har et elevtall på 6038, framhaldsskolen 510, de høgre skoler — realskole og gymnasium — hvorav byen har 2 med tilsammen 1193 elever. Hertil kommer en rekke fagskoler som handelsgymnasium, teknisk 2-årig skole, elementærteknisk 1-årig skole og lærlinge- og fagskoler av forskjellig art.

Sosialvesenet er godt utbygget med alderstrygd og barnetrygd gjennomført ved lov. Staten refunderer kommunen for disse trygders vedkommende en betydelig del av utgiftene, men i tillegg hertil har kommunen gjennomført en rekke trygder på eget initiativ. Utgiftene til disse må i sin helhet bæres av kommunen. En kan nevne morstrygd, uførhetstrygd og tuberkulosetrygd. Til sosialtrygd og barnevern er det i inneværende år budsjettert i alt kr. 10.282.000,—.

Skatteprosenten i Stavanger har i en rekke år ligget på 17,5 % av den antatte inntekt med en viss progresjon på inntekter over kr. 20.000,—. Skattøret i de norske kommunene ligger til dels betydelig høyere enn i de danske. Men skal en bedømme skattetrykket for en vanlig arbeidsinntekts vedkommende, må en være merksam på at det skattefrie fradrag i Norge sannsynligvis er større enn i Danmark. En skattyter i høyeste forsørgelsesklasse har således kr. 10.100,— skattefritt, dvs. at hvis vedkommende har en inntekt av kr. 12.000,—, blir hans skatt beregnet med 17,5 % av kr. 1.900,—.

Som før nevnt er Stavanger en gammel middelalderby. Sentrum består av en trang forsenkning i byområdet med bratte bakker på begge sider. I dette sentrum lå middelalderbyen og ligger der for gateløpenes vedkommende i stor utstrekning slik som den har ligget i århundrer. Byen har i tidens løp vært utsatt for mange bybranner, og da husene i alt overveiende grad er bygget av tre, er den gamle bebyggelse forsvunnet. De eldste hus er om lag 200 år gamle, men storparten er bygget opp i begynnelsen av forrige århundre. Etter hver brann er byen imidlertid gjenreist på de gamle tomtene uten at noen regulering har funnet sted. Det er derfor i byens sentrum trange og kronglete gater som er vanskelige å finne fram i for fremmede. Enkelte steder er smauene så smale at en mann kan stå midt i gaten og legge hånden på husveggene på begge sider. Turister som kommer til byen, synes at dette bybillede er pittoresk og morsomt.

Kommunen er nå i ferd med å føre fram nye og hensiktsmessige trafikkårer fra de ovenforliggende og nyere bydeler og fram til havnen. Dette er imidlertid forbundet med meget store omkostninger og vanskeligheter. Midt i byens sentrum ligger et lite vatn som dekker en flate på noe over 30 dekar — Breiavatnet. Rundt dette vatn ligger den gamle Domkirken fra 1100-tallet — den eneste av de gamle norske katedraler innenfor rikets nåværende grenser som har stått uskadet gjennom århundrenes løp — Katedralskolen som delvis holder til huse i den gamle middelalderske bispeboligen og på den andre siden av vatnet står byens nyeste hotell — bygget etter krigen — Hotel

Atlantic — en 8-etasjes bygning som har plass for 160 hotellgjester med tilhørende restaurant og selskapslokaler. Vår sentrale park — Byparken — ligger også i dette område, og Breiavatnet kaller vi »byens blinkende øye«.

Fremmede som kommer til Stavanger og slår seg ned her, har lett for å finne seg til rette og blir snart glad i byen. Det kan nevnes at det i Stavanger også bor et par hundre dansker, og at vi har en dansk-norsk forening med flere hundre medlemmer. Denne forening ble stiftet umiddelbart etterat skipene fra Esbjerg i 1945 kom med mat til Stavanger bys befolkning på et tidspunkt da ernæringsforholdene her var meget vanskelige. For så vidt kan det sies at det er Esbjerg som har gitt støtet til denne forenings opprettelse, og som er foreningens fadder.

Vi som er født og oppvokset i denne byen, og som har vårt arbeid her, synes at Stavanger ikke bare er en by, men selve byen. Det er betegnende nok hva Alexander Kielland skrev i et brev til en av døtrene sine etterat han var blitt amtmann i Romsdalen. Han var kommet hjem fra en reise i distriktet og skriver:

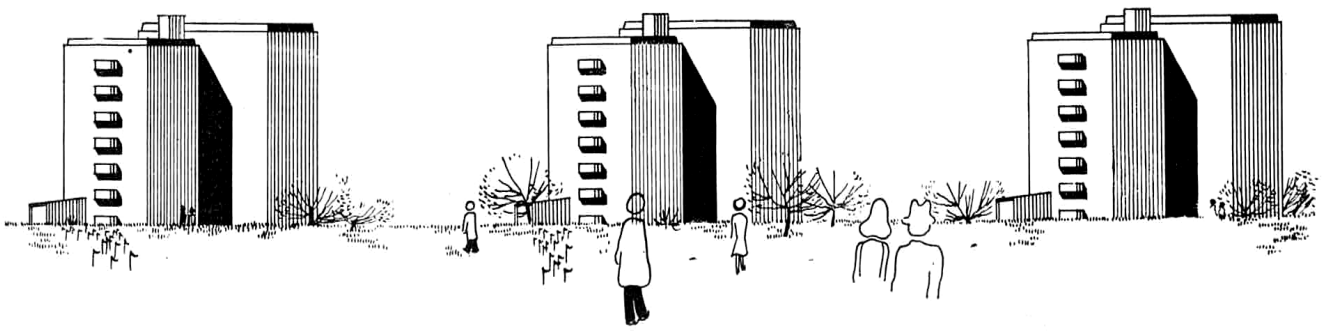
»Jeg er nu kommet hjem forsåvidt som jeg overhode kan føle meg hjemme når jeg ikke befinner mig midt i Bredevannet.«

Han har også på annen måte gitt uttrykk for sin kjærlighet til Stavanger og for en oppfatning som vi Stavangere kan dele med ham, idet han et sted har skrevet:

»Noen av de som er hjemme lengter ut, men alle de som er ute lengter hjem.«

KIELLAND STATUEN

BOLIGBYGGERIET I ESBJERG

STADSBYGMESTER M.A.A. FRODE KLOK

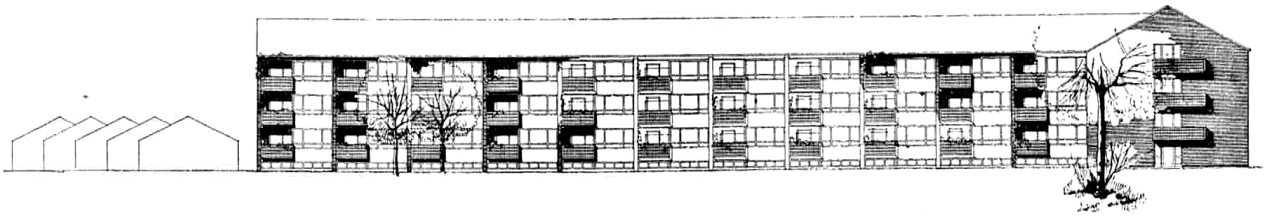
Den stærkt nedsatte boligproduktion under krigen 1940—45 og de første efterkrigsår er igennem de senere år blevet modsvaret af en stærkt forøget boligproduktion — en produktion, der har været af en sådan størrelse, at der i forhold til indbyggerantallet faktisk i dag er lige så mange lejligheder som før krigen. En beregning, baseret på statistisk departements folke- og boligtællinger, viser, at stigningen i lejlighedsantallet i perioden 1940—1954 har været 29 % mod en stigning på 28 % i indbyggerantallet. Dette er for så vidt opmuntrende og værd at notere, men samtidig må det desværre erkendes, at boligmangelen, der indtraf allerede i 1941, og som forstærkedes meget føleligt i de følgende år, endnu ikke på langt nær er afhjulpen; dette fremgår med al ønskelig tydelighed af opgørelserne over antallet af boligsøgende — boligløse — og antallet af familier under midlertidig boligforsorg, der pr. 1. april 1954 udgjorde henholdsvis *359* og *163* familier. Forholdet er jo nemlig dette, at boligbehovet ikke alene bestemmes af indbyggerantallet, men også er afhængigt af befolkningens sammensætning efter alder og ægteskabelig stilling. Skal man foretage en virkelig sammenligning mellem boligforholdene i dag og boligforholdene før krigen, må man derfor kende såvel ændringerne i befolkningssammensætningen som i lejlighedsfordelingen mellem de enkelte befolkningsgrupper — ægtepar, forhen gifte og ugifte.

Det uheldige forhold, at huslejen for lejligheder af samme størrelse og kvalitet på grund af det i 1939 indførte huslejestop kan variere meget betydeligt, har givetvis ikke været uden virkning for lejlighedsfordelingen, ligesom ugiftes og fraskiltes forøgede evne til at betale de gældende huslejer sikkert har medført en forøget efterspørgsel fra disse befolkningsgrupper.

Som situationen tegner sig i øjeblikket, er der dog grund til at nære en vis optimisme; der kan med sikkerhed påregnes en meget stor boligproduktion i indeværende år, og antallet af planlagte lejligheder er større end nogen sinde før, så forudsat de økonomiske betingelser iøvrigt er til stede, skulle der være gode chancer for et stort boligbyggeri i de kommende år.

Af oversigten side 10 over igangværende og planlagt byggeri fremgår, at der pr. 1. januar 1954 ialt var 484 lejligheder under opførelse, og at der var planlagt boligbebyggelser omfattende ialt 1714 lejligheder, sammenlagt giver dette ca. 2200 lejligheder, hvilket stort set svarer til antallet af lejligheder opført i efterkrigsperioden 1946—53. De igangværende lejligheder ventes alle fuldført i indeværende år.

At forudsige noget bestemt om boligbyggeriets omfang de kommende år lader sig givetvis ikke gøre, dertil spiller alt for mange ukendte faktorer ind; men på grundlag af de foreliggende oplysninger om det planlagte byggeris omfang kan der

»Ungdomsbo«, facader af projekteret bebyggelse set fra Strandby Kirkevej.

dog under bestemte forudsætninger opstilles beregninger over den fremtidige boligproduktion, beregninger, der trods usikkerhedsmomenterne kan være af værdi for den fortsatte planlægning af boligbyggeriet.

I nedenstående skema er til eksempel vist, hvor stor en boligproduktion der vil kunne påregnes i årene 1954 til 1960, forudsat at det pr. 1. januar planlagte byggeri udføres inden for nævnte tidsrum og forudsat en jævn fordeling af byggeriet såvel i omfang som efter bygherreforhold. Beregningen forudsætter iøvrigt,

1) at det private parcelhusbyggeri inden for omhandlede periode fortsættes i nogenlunde samme omfang som gennem de senere år, det vil sige med ca. 75 lejligheder pr. år,
2) at det kommunale byggeri fortsættes med 24 lejligheder pr. år, det vil sige, at der kun er regnet med kommunalt boligbyggeri af særlig social karakter, såsom aldersrenteboliger og lignende.

Såfremt denne beregning holder stik, vil der i syvårsperioden 1954—1960 ialt blive opført 2693 lejligheder, svarende til et antal beboere på mellem 8000—8500 personer. Til sammenligning og som grundlag for et skøn over, om en sådan produktion vil svare til boligbehovet fremover, kan anføres, at der i syvårsperioden 1947—53 opførtes *2089* lejligheder, og at indbyggerantallet i samme periode steg med *5019* personer.

Personlig tror jeg, at en udvikling på linie med den, beregningen giver udtryk for, er værd at arbejde hen imod; det ville kunne betyde stabile forhold for byggeriets folk, om man for en årrække fremover blot i grove træk kunne fastlægge fordelingen af det allerede planlagte byggeri. Af hensyn til investeringerne i vej-, kloak- og ledningsanlæg vil det være af betydning at få de påbe-

	Igangv. boligbyggeri pr. 1-1-54	Planlagt boligbyggeri pr. 1-1-54 + anslået privat parcelhusbyggeri og komm. byg.	Beregnet boligproduktion under ovenfor nævnte forudsætninger for årene 1954—60						
			1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Etagebyggeri									
private bygherrer	21	290	21	48	48	48	48	48	50
boligforeninger	234	977	234	162	162	162	162	162	167
kommunen	70	24 + 120*	70	24	24*	24*	24*	24*	24*
lejl. i etagehuse ialt	325	1291	325	234	234	234	234	234	241
Række- og parcelhuse									
private bygherrer	79	103 + 375*	91	91	75*	75*	75*	75*	75*
boligforeninger	80	320	80	54	54	54	54	54	50
lejl. i lav beb. ialt	159	423	171	145	129	129	129	129	125
Ialt	484	1714 + 495	496	379	363	363	363	363	366

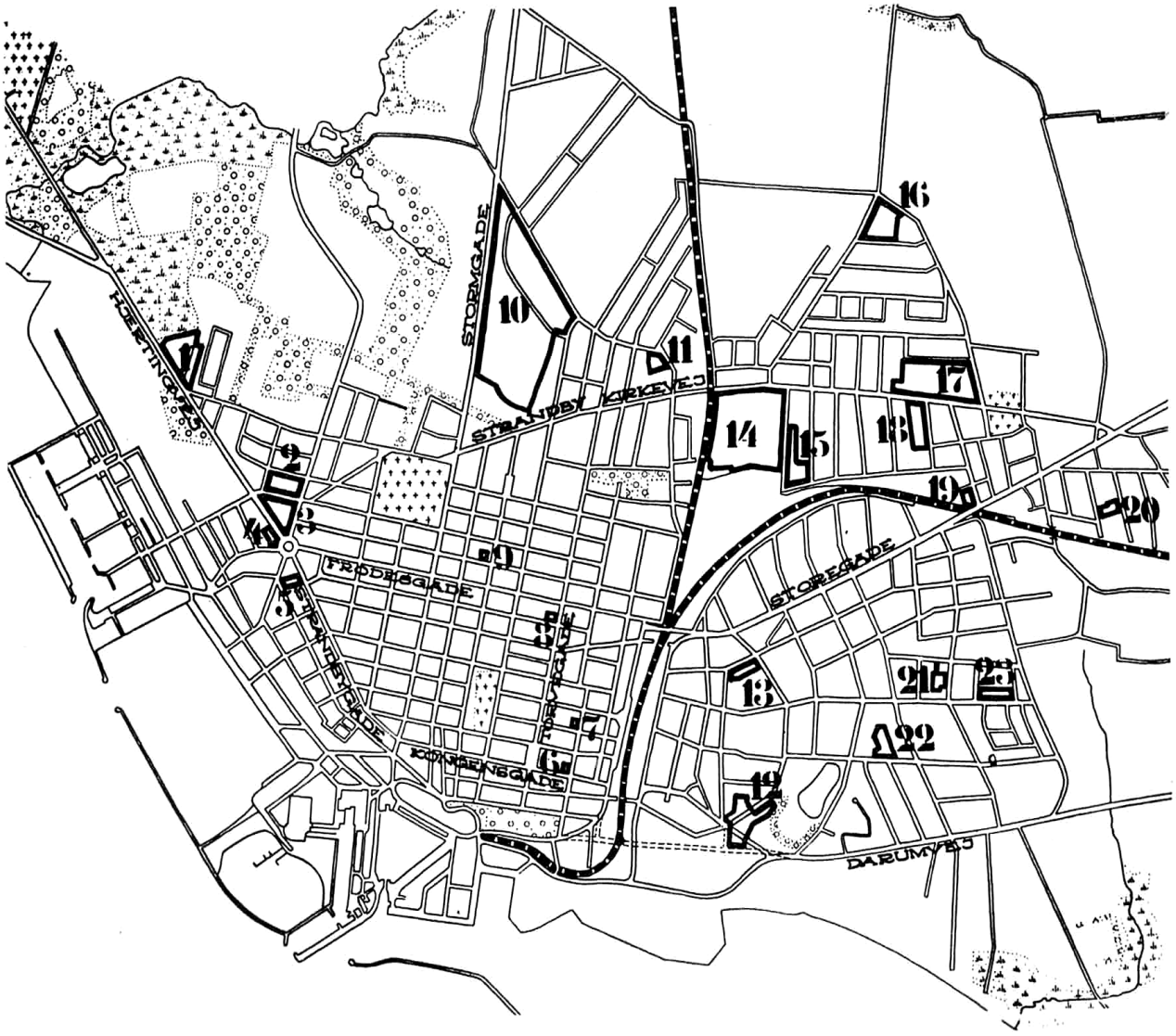
gyndte og planlagte boligbebyggelser afsluttet inden for et overskueligt tidsrum, og inden nye større boligforetagender iværksættes, og hvad parcelbyggeriet angår, da vil en fortsættelse af dette byggeri, rent bortset fra de boligmæssige fordele ved denne form for bebyggelse, betyde, at en del af de mange kun delvist udbyggede villakarreer kunne blive fuldt udbyggede og dermed få bedre mulighed for ordnede vejforhold m. v.

I oversigten side 16—17 over boligbyggeriets omfang i perioden 1917—54 er angivet antallet af opførte lejligheder og disses fordeling efter værelsesantal og bygherreforhold; der er endvidere foretaget en opdeling af boligforeningslejlighederne, således at det direkte kan aflæses, hvor mange lejligheder hver enkelt boligforening har opført, og for det kommunale byggeris vedkommende en opdeling af lejlighederne efter byggeriets art — lejligheder i alm. beboelsesejendomme, i aldersrenteboliger og i husvildebarakker.

Oversigten, der er udarbejdet på grundlag af bygningsinspektoratets indberetninger til det statistiske departement, går så langt tilbage, som der overhovedet har været ført statistik over byggevirksomheden i Esbjerg, og er her medtaget i fuldt omfang for at give et samlet overblik over boligforeningernes og kommunens byggevirksomhed, idet alle lejligheder opført af eksisterende bolig-

Oversigt over igangværende og planlagt boligbyggeri pr. 1. januar 1954.

Nr. på oversigtsplanen fig. 1	ETAGEHUSBYGGERI	Igangværende	Planlagt
	Private bygherrer:		
14	A/S Esbjerggård, »Freja«, Langelandsvej		94
5	A/S Strandbo, Strandbygade-Havnegade	21	
8	privat konsortium, Torvegade-Skjoldsgade		24
19	A/S Møllegården, Jagtvej-Fasanvej		20
6	Ejendomsaktieselskabet EBO, Kongensgade-Englandsgade		8
7	privat konsortium, Englandsgade-Danmarksgade		12
3	Byggeselskabet Skansen, Hjertingv.-Str. Plads-Gl. Vardevej		96
4	A/S Vestervang, Strandby Plads-Hjertingvej		36
		21	290
	Boligforeninger:		
2	Andels bolig- & byggeforening af 1932, Gl. Vardev.-Th. Dahlsv.	24	92
14	» » » Frejaparken	62	213
10	Esbjerg boligselskab, Spangsbjergparken	48	336
17	»Ungdomsbo«, Strandby Kirkevej		330
1	Borgerligt socialt boligselskab, Engparken-Hjertingvej	100	
9	»Nybo«, afdeling III, Rolfsgade		6
		234	977
	Esbjerg kommune:		
11	Esbjerg købstads jubilæumsstiftelse, Spangsbj. Kirkevej	12	
23	Baggesens Allé	58	
13	Alders- og invaliderenteboliger, Ringen-Ewalds Allé		24
		70	24
	Lejligheder i etagebyggeri ialt	325	1291
	RÆKKE-, KÆDE- OG PARCELHUSBYGGERI		
	Private bygherrer:		
	Esbjerg højskole (lærerboliger, rækkehuse)	4	
22	I/S Ribegade-parcelhuse		15
21	A/S Parkbo, Grønvangsvej-Hostrups Allé-rækkehuse		15
	privat og forretningsmæssigt parcelhusbyggeri	75	73
		79	103
	Boligforeninger:		
12	Arbejdernes boligforening, Ringen-Teglværksg. (rækkehuse)		37
10	Esbjerg boligselskab, Spangsbjergparken (rækkehuse)		161
10	» » (parcelhuse)		28
18	»Nybo«, afd. II, Elmegade (kædehuse)		24
20	Socialfilantropisk byggeselsk., afd. II, Poppelv.-Pilev.	16	
	» » » III, (rækkehuse)		16
	Nationalforeningens boligselskab, (parcelhuse)	12	
15	Lejerforeningens boligselsk., Langelandsvej (rækkehuse)	52	
16	» » , Kvaglundv.-Kjersingv.		54
		80	320
	Lejligheder i lav bebyggelse	159	423
	Lejligheder i etagebebyggelse og lav bebyggelse ialt	484	1714

Oversigtsplan over igangværende og planlagt boligbyggeri.

foreninger og af kommunen er opført inden for den periode, oversigten omfatter.

Boligforeningsbyggeriet.

De første byggeforeningslejligheder i Esbjerg blev opført af gasværksarbejdernes byggeforening, der i året 1906 opførte 5 stk. dobbelthuse ved Fynsgade; i de følgende år indtil 1911 opførtes byggeforeningslejligheder af jernbanefunktionærernes, lærernes, postbudenes og slagteriarbejdernes byggeforeninger; ialt opførtes i denne periode 156 byggeforeningslejligheder, fortrinsvis i een- og tofamiliehuse. Med undtagelse af dette byggeri, som nu forlængst er overgået til privat eje, er alt boligforeningsbyggeri i Esbjerg opført på skemaet over byggevirksomhedens omfang 1917—1954.

Der har siden 1887 været ydet billige statslån til byggeforeninger, men virkelig betydning for byggevirksomheden fik statslånsordningen dog først, efter at det ved lov af 31. marts 1917 blev fastsat, at lån kunne ydes op til 90 % af ejendomsskyldværdien, og dette såvel til kooperative som private bygherrer. Disse lånevilkår skabte stor fremgang for boligforeningsbyggeriet, en fremgang, som blev fortsat, efter at låneordningen af 1922 var blevet afløst af en ny låneordning, nemlig lån gennem statsboligfonden.

I efterkrigsårene 1918—22 og under statsboligfondsperioden 1922—27 opførtes 36 % af lejlighederne i Esbjerg af boligforeninger, 31 % af kommunen og 33 % af private bygherrer.

Efter statsboligfondsperiodens udløb i 1928 og indtil 1933 blev der ikke fra statens side ydet lån til boligbyggeri, — boligforeningsbyggeriet standsede totalt i denne periode, men tog straks fart igen, efter at en ny statslånsordning var indført i 1933. I forhold til den samlede boligproduktion, der i årene fra 1933 og indtil krigens udbrud var relativ stor, var boligforeningernes indsats dog ikke tilnærmelsesvis af samme størrelse som under statsboligfondsperioden. I årene under krigen fik boligforeningsbyggeriet forøget betydning set i forhold til den samlede boligproduktion, som til gengæld var ringe. I de første efterkrigsår stod boligforeningsbyggeriet igen stille, men fra 1948 og indtil dato har boligforeningsbyggeriet været i rivende udvikling, en udvikling, som efter det planlagte boligforeningsbyggeri at dømme synes at skulle fortsætte i lang tid fremover. Pr. 1. januar 1954 er det samlede antal boligforeningslejligheder opgjort til ialt 1546, svarende til ca. 11 % af det samlede antal lejligheder i Esbjerg. Det planlagte antal boligforeningslejligheder udgjorde pr. 1. januar 1954 ialt 1297.

Kommunalt boligbyggeri.

Den kommunale indsats på boligbyggeriets område fra den første begyndelse i 1919 med opførelsen af 16 stk. husvildebarakker ved Gormsgade og indtil år 1942 er der tidligere redegjort for i dette tidsskrift — hefte nr. 3, decbr. 1943 —, her skal derfor kun i korte træk redegøres for det kommunale byggeris udvikling i de følgende år. I denne periode, fra 1942 til 1954, har det kommunale boligbyggeri været af overordentlig stort omfang, i forhold til den samlede boligproduktion har kommunens andel udgjort ca. en trediedel eller ialt 1045 lejligheder, hvoraf 633 lejligheder i almindelige beboelsesejendomme, 244 lejligheder i aldersrenteboliger og 168 i husvildebarakker; dette sidste tal fortæller bedre end mange ord, hvor vanskelig boligsituationen har været, og at situationen endnu langt fra er afklaret, fremgår allerede deraf, at hovedparten af disse baraklejligheder endnu består.

Af de gamle barakker ved Gormsgade havde man i årene lige forud for krigen fået saneret en del, således at antallet i 1940 var nedbragt fra 72 til 40, men allerede i 1943 begyndte det at gå den gale vej, idet der dette år opførtes 6 barakker med ialt 28 lejligheder og heraf fire med ialt 20 lejligheder på det areal, som nylig var frigjort ved nedrivningen af de gamle barakker.

Nødbyggeriet fortsattes indtil 1949, i efterkrigsårene i vidt omfang ved ombygning af tidligere tyske barakker.

I de allersidste år har man så småt påbegyndt saneringen af barakkvartererne, foreløbig har man på det nærmeste fået saneret den gamle barakbebyggelse ved Gormsgade, tilbage står i dag kun to af de ældste barakker, som begge påregnes nedrevet i løbet af indeværende år, og dermed vil kommunens første boligbyggeri være en saga blott.

I indeværende år er der af kommunen opført »Jubilæumsstiftelsen« med ialt 12 lejligheder, og sidste afsnit af den store kommunale bebyggelse ved Baggesens Allé-Strandvejen med ialt 58 lejligheder ventes afsluttet i løbet af sommeren.

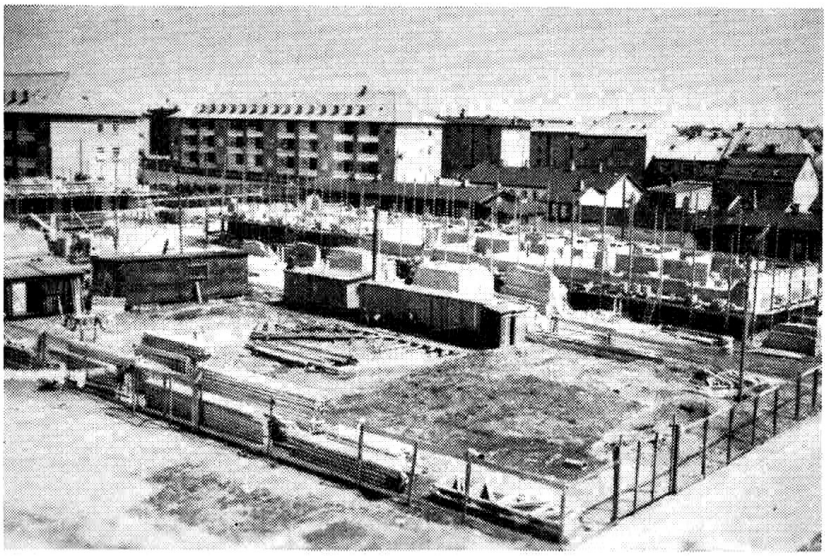
For tiden er der ikke planlagt kommunalt byggeri af større omfang, og forudsat det stort anlagte boligforeningsbyggeri gennemføres som planlagt, kan der være grund til at antage, at det kommunale byggeri i årene fremover indskrænkes til kun at omfatte byggeri af særlig social karakter.

Det samlede antal lejligheder opført af kommunen udgjorde pr. 1. januar 1954 ialt 1485 lejligheder + 168 midlertidige lejligheder i barakker og lign. — set i forhold til det samlede antal lejligheder i Esbjerg, der pr. 1. januar 1954 udgjorde ialt 14112 lejligheder, vil det sige, at godt og vel hver tiende lejlighed i Esbjerg er en kommunal lejlighed.

Barakkvarteret ved Gormsgade — saneringen påbegyndt 1951.

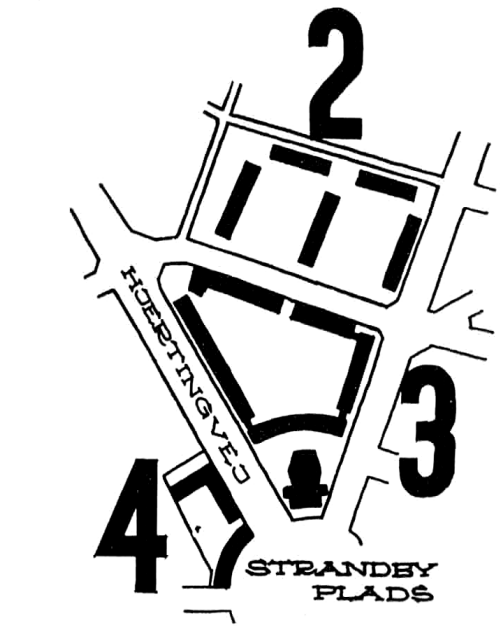

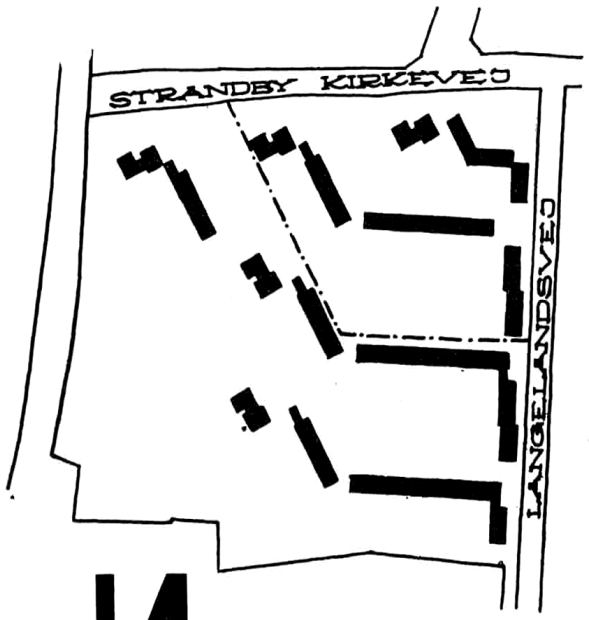
Andels Bolig- og Byggeforeningens store bebyggelse »Parkvænget« fortsættes på det frigjorte areal 1954.

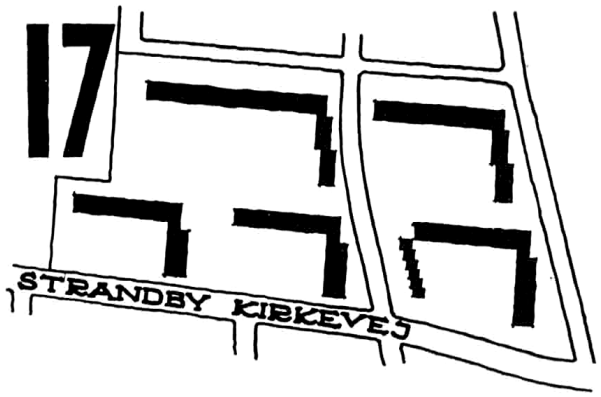

Den ene af de to barakker fra 1919, som endnu står tilbage af kommunens første boligbebyggelse.

På denne og følgende side er vist bebyggelsesplaner for nogle af de større igangværende eller planlagte byggeforetagender; nummereringen henviser til numrene på oversigtsplanen side 11.

Parkvænget (2).

Arkitekter: Øhlenschlæger og Nordby Nielsen.

Det viste afsnit af Andels bygge- og boligforenings bebyggelse »Parkvænget« ved Th. Dahls Vej, Gl. Vardevej omfatter 5 stk. treetages blokke med ialt ca. 116 lejligheder. Den første af disse blokke med ialt 24 lejligheder er fuldført i januar kvartal d. å., og i samme kvartal er påbegyndt opførelsen af de to næste blokke med ialt 42 lejligheder.

A/S Skansen (3).

For byggeselskabet »Skansen« har arkitekt Sottrup-Jensen udarbejdet skitseprojekt til en treetages bebyggelse på arealet mellem Strandbyplads, Gl. Vardevej, Hjertingvejen. Bebyggelsen rummer foruden butikker, biograf m. v. ialt ca. 96 lejligheder.

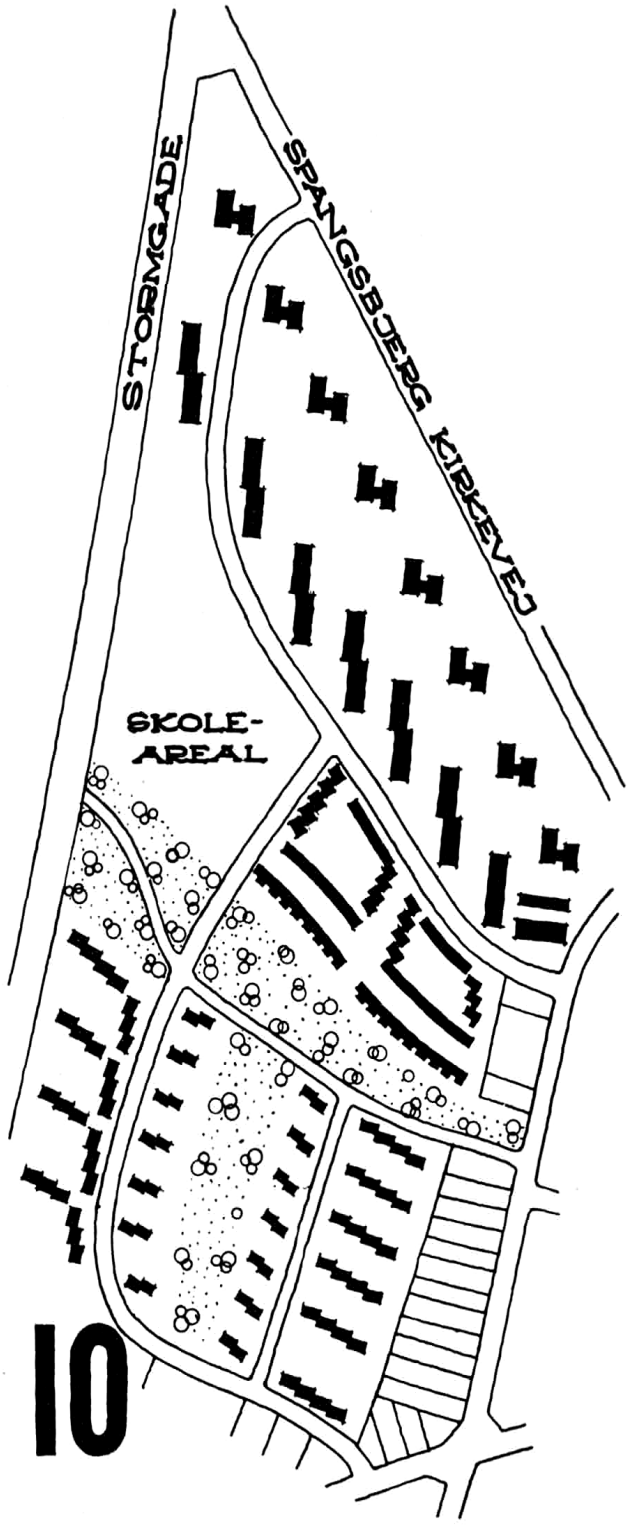
A/S Vestervang (4).

For ejendomsaktieselskabet »Vestervang« har arkitekterne Jytte og Ove Tapdrup udarbejdet skitseprojekt til en tre- og seksetages bebyggelse, der foruden kontorer, butikker m. v. rummer ca. 36 lejligheder.

A/S Esbjerggård (14).

Arkitekter: Øhlenschlæger og Nordby Nielsen.

A/S Esbjerggårds bebyggelse ved Strandby Kirkevej på en del af det areal, som tidligere har tilhørt haveselskabet »Freja«, vil fuldt udbygget omfatte ialt 150 lejligheder, heraf 70 i to syvetages

blokke og 80 i to- og treetages blokke. 1. etape af denne bebyggelse med ialt 56 lejligheder er fuldført i 1953. 2. etape omfattende en syvetages blok med 35 lejligheder, en toetages blok med 6 lejligheder samt en butiksfløj med 8 butikker er påbegyndt i juni måned d. å.

(Frejaparken 14).

Arkitekter: Jytte og Ove Tapdrup.

Andels bygge- og boligforeningens bebyggelse »Frejaparken« på den sydlige del af »Freja«s areal vil fuldt udbygget omfatte ca. 275 lejligheder; heraf 105 i 3 syvetages blokke og 170 i to- og treetages blokke.

1. etape omfattende ialt 62 lejligheder i to- og treetages blokke er under opførelse og ventes fuldført september-oktober d. å.

(Ungdomsbo 17).

Arkitekter: Hans Brink; Jytte og Ove Tapdrup.

»Ungdomsbo«s planlagte bebyggelse ved Strandby Kirkevej, Kjersingvej omfatter ca. 330 lejligheder i treetages blokke.

Første afsnit af denne bebyggelse ventes påbegyndt i januar kvartal 1955.

(Spangsbjergparken 10).

Arkitekt: Jens Sottrup-Jensen.

Esbjerg boligselskabs store bebyggelse på Spangsbjerggårdens jorder vil fuldt udbygget omfatte ialt 687 lejligheder; heraf 162 i treetages blokke, 336 i syvetages blokke og ca. 189 i række- og dobbelthuse.

Pr. 1. januar 1954 var fuldført 5 treetages blokke med ialt 114 lejligheder. De to sidste treetagers blokke med ialt 48 lejligheder er fuldført i januar kvartal d. å., og i samme kvartal er påbegyndt opførelsen af den første syvetages blok.

	Antal lejl.	1-v.	2-v.	3-v.	4-v.	5-v. el. fl.	Private bygherrer: u. off. støtte	Private bygherrer: m. off. støtte	Boligforen.	Kommunen	Nedrevne lejl.
1/8 1916—1/8 1917	5	—	—	—	1	4	5	—	—	—	—
1/8 1917—1/8 1918	42	—	18	18	2	4	6	—	36	—	—
1/10 1918—1/10 1919 ..	162	—	103	57	2	—	—	—	98	64	—
1/10 1919—1/10 1920 ..	122	2	45	52	22	1	1	4	18	99	—
1/10 1920—1/10 1921 ..	56	—	23	33	—	—	—	20	36	—	—
1/10 1921—1/10 1922 ..	98	3	75	17	2	1	8	4	18	68	—
1/10 1922—1/10 1923 ..	209	37	81	79	6	6	38	85	65	21	—
1/10 1923—1/10 1924 ..	53	—	8	36	3	6	11	42	—	—	—
1/10 1924—1/10 1925 ..	106	—	86	18	1	1	2	42	2	60	—
1/10 1925—1/10 1926 ..	260	—	154	106	—	—	2	86	120	52	—
1/10 1926—1/10 1927 ..	121	—	34	80	7	—	10	63	48	—	—
1/10 1927—1/10 1928 ..	228	—	36	168	18	6	20	208	—	—	—
1/10 1928—31/12 1928 .	116	—	13	83	18	2	26	90	—	—	—
1929	168	—	82	52	29	5	—	168	—	—	—
1930	338	1	184	111	32	10	338	—	—	—	—
1931	270	8	152	80	22	8	270	—	—	—	10
1932	118	24	58	22	13	1	94	—	—	24	4
1933	273	49	110	84	25	5	169	20	36	48	—
1934	434	69	207	124	34	—	237	52	51	94	—
1935	359	4	241	76	27	11	323	—	36	—	4
1936	366	10	234	93	32	7	337	—	—	29	20
1937	209	4	135	55	10	5	173	—	36	—	8
1938	205	49	89	58	7	2	157	—	—	48	8
1939	323	19	134	132	26	12	310	3	10	—	4
1940	149	10	112	17	—	10	67	—	82	—	—
1941	65	8	11	38	6	2	65	—	—	—	—
1942	163	40	25	51	27	20	51	—	38	74	—
1943	164	24	79	29	16	16	60	—	8	96+ 28	—
1944	290	6	93	127	29	35	147	—	65	78	—
1945 Jerne indlemmet pr. 1. april 1945	102	13	64	20	1	4	33	—	—	69+ 34	—
1946	119	8	58	36	11	6	38	—	—	81+ 14	—
1947	75	—	13	39	10	13	52	23	—	—+ 64	—
1948	425	—	204	169	46	6	90	26	126	183+ 22	—
1949	477	47	131	190	80	29	71	45	225	136	—
1950	336	4	56	167	92	18	30	99	171	36	4
1951	230	2	20	159	31	18	17	75	90	48	14
1952	177	—	5	112	45	15	9	53	83	32+ 6	18
1953	369	40	10	255	57	7	19	133	172	45	23
	7782						3286	1341	1670	1485+168	117

Opgørelse over antallet af nedrevne lejligheder først medtaget i statistikken fra 1928

Midlertidige lejligheder i tyske barakker og lignende, der ikke er medtaget i opgørelsen over det samlede antal lejligheder pr. år.

omfang i perioden 1917—54.

Boligforeningsbyggeri											Kommunalt boligbyggeri			
											Under socialudvalget		Under boligudvel. magistr.	
Arbejdernes Boligforen.	Andels Bygge- og Boligforen. af 1932	Esbjerg Boligselskab	Lærernes Boligforen.	Kommunalfunktionærernes Boligforen.	Boligforen. „Samvirke"	„Ungdomsbo"	Borgerligt Socialt Boligselskab	„Nybo"	Social-filantr. Boligselskab	Boligforen. overgået til privateje	Alders- og invalideren te boliger	Alm. udlejningsejend.	Alm. lejligheder	Midlt. lejl. i barakker
36														
78							Tovværksarb. Byggeforen.			20				64
18													91	8
36														
18													68	
65													21	
2											32	28		
64					Andelsboligforen. „Danmark", Danmarkshus					56		52		
							Esbjerg Lejerforening, Nørregade			48				
											24			
	36										48			
	36			15							70		24	
	36												29	
	36													
											48*			
10														
22	60													
14	24										42*		32	
	8										48*		48	28
45	20												78	
											36		33	34
													81	14
														64
90	30	6									40*		143	22
78	72	41	16	18							42*		94	
42	36				18	75							36	
	54						36						48	
12		18					35	18					32	6
60		96							16		36*	7	2	
690	448	161	16	33	18	75	71	18	16	124	466	87	860	240

I alt 1546 lejligheder i eksisterende boligforeninger pr. 1. januar 1954.

* Godkendte aldersrenteboliger.

LEJLIGHEDER I ESBJERG KOMMUNE

iflg. Statistisk Departements boligtællinger.

Lejlighedernes fordeling efter antal af værelser:

		Folketal	1 vær.	2 vær.	3 vær.	4 vær.	5 vær.	6 vær.	7 vær.	8 vær.	Ialt
Nov. 1935	Esbjerg	30714	439	3538	2724	1021	344	211	97	78	8452
	Jerne[1])	5932	19	377	488	164	76	56[2])			1180
Nov. 1940	Esbjerg	33155	511	4051	3101	1127	410	206	92	70	9568
	Jerne	5790	20	450	521	227	114	32	9	8	1381
Nov. 1945	Esbjerg	43241[3])	729	4865	3796	1592	705	255	108	82	12132
Nov. 1950	Esbjerg	48205	752	5565	4446	1797	782	288	125	86	13841
Jan. 1954	Esbjerg	49859	696	5567	5028	1962	737	252	87	83	14412

[1]) Tjenesteboliger, sommerhuse og barakker ikke medregnet. [2]) Omfatter lejligheder med 6 vær. og derover. [3]) Folketal pr. 15-6-1945.

Lejlighedernes fordeling efter ejendommens art:

		Folketal	Antal lejligheder i									
			forhuse		bag-	villaer				række-	sommer-	Antal
			m. 1 lejl.	m. 2 el. fl.	huse	m. 1 lejl.	m. 2 lejl.	m. 3 lejl.	ialt	huse	huse og barakker	lejl. ialt
Nov. 1935	Esbjerg	30714	7459		329	262	277	24	563		101	8452
	Jerne	5932	945		41	149	154	10	313		10	1309
Nov. 1940	Esbjerg	33155	8413		337	375	369	41	785		33	9568
	Jerne	5790	817		51	266	228	15	509		4	1381
Nov. 1945	Esbjerg	43241	803	9209	444	651	718	89	1458	88	130	12132
Nov. 1950	Esbjerg	48205	1058	10110	460	852	683	195	1730	180	303	13841
Jan. 1954	Esbjerg	49859	638	10132	309	1543	1243	81	2867	166	300	14412

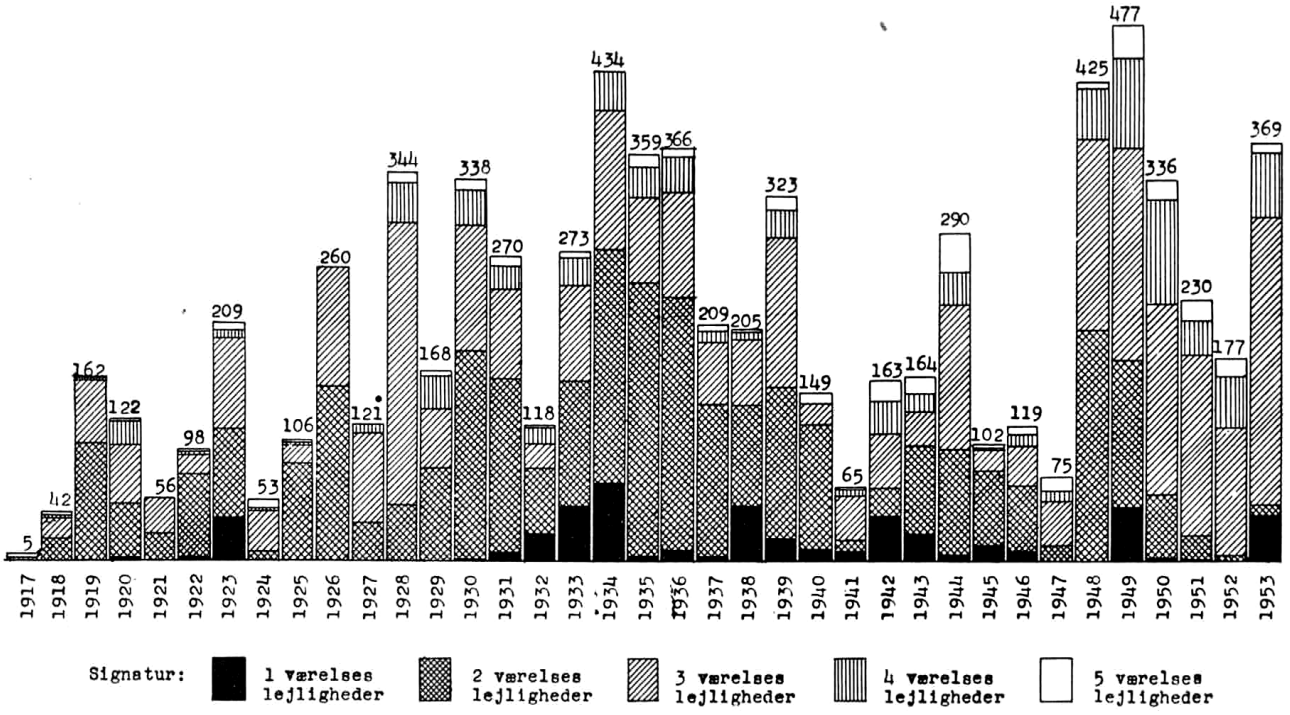
Lejligheder fordelt efter etage (sommerhuse og barakker ikke medregnet):

		Folketal	Kælder	Stuen	1. sal	2. sal	3. sal	4. sal	5. sal og derover	Kvist	Ialt
Nov. 1935	Esbjerg	30714	157	3263	2674	1432	410	19		396	8351
	Jerne	5932	4	860	319	13	1			102	1299
Nov. 1940	Esbjerg	33155	164	3666	3083	1754	504	38		326	9535
	Jerne	5790	3	897	388	13	1			75	1377
Nov. 1945	Esbjerg	43241	202	5095	3754	1933	536	33		449	12002
Nov. 1950	Esbjerg[1])	48205									13538
Jan. 1954	Esbjerg	49859	189	6650	4265	2308	628	24		347	14112

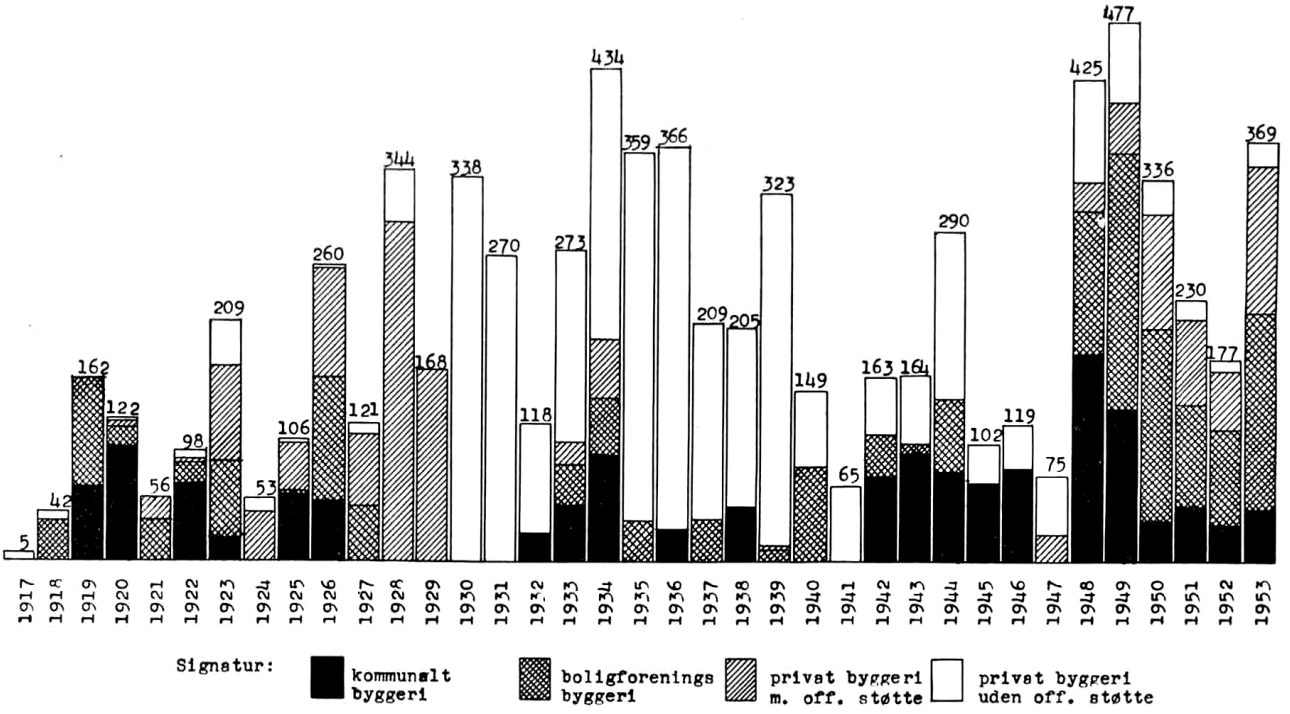
[1]) Iflg. Statistisk Departement: Ingen opgørelse over lejlighedernes fordeling, idet denne fordeling ikke kan antages at have ændret sig væsentligt siden 1945.

Opgørelsen pr. 1. januar 1954 er udarbejdet af stadsbygmesterkontoret på grundlag af tællingsmaterialet fra Statistisk Departements boligtælling (husleje statistik) november 1953.

GRAFISK OVERSIGT OVER DE I ÅRENE FRA 1917 OPFØRTE LEJLIGHEDER I ESBJERG

Lejlighederne fordelt efter værelsesantal.

Lejlighederne fordelt efter bygherreforhold.

Spildevandsproblemet i Esbjerg

AF STADSINGENIØR cand. polyt. BENT EKNER

Den forbedring af de hygiejniske forhold, som i løbet af de sidste 50 år har fundet sted ved indførelsen af vandklosetter i de fleste danske byer, har, samtidig med at den har stillet forøgede krav til byernes vandforsyning, medført en stærkt stigende forurening af landets vandløb, søer og have, hvortil urenset spildevand føres. Overgangen til vandklosetter har således fjernet visse ulemper fra den nærmeste omegn af vore boliger og byer, medens nye ulemper i forstærket form er kommet til at optræde i større afstand fra disse.

Fordelene ved vandklosetternes indførelse har været umiddelbart synlige og forståelige, medens forureningen af vandløbene m. v. først er blevet erkendt på et betydeligt senere tidspunkt.

I løbet af de sidste årtier er man dog blevet klar over, at der her findes et problem af største samfundsmæssige interesse, som kan og skal løses uanset de betydelige økonomiske ofre, der er forbundet hermed. Samfundsinteresserne har bl. a. givet sig udtryk i den nye vandløbslov af 1949, efter hvilken det direkte kan pålægges såvel offentlige myndigheder som private at foretage foranstaltninger til rensning af spildevandsafløb. Gennem beskæftigelseslovgivningen har samfundsinteresserne også ytret sig i form af betydelige statstilskud til gennemførelse af projekter til rensning af spildevand fra de bymæssige bebyggelser.

Her i Esbjerg har man gennem en årrække været opmærksom på den stærkt stigende forurening af farvandene som følge af, at alt spildevand fra hele byområdet udledes urenset i havnen og de tilgrænsende vandarealer. Sundhedsmyndighederne har holdt badevandene under observation ved bakteriologiske undersøgelser, hvilket bl. a. er resulteret i et badeforbud ved Måde strand, og senest er på stadsingeniørens kontor udarbejdet en meget omfattende redegørelse vedrørende afledning af spildevand fra Esbjerg med tilhørende forslag til afhjælpning af ulemperne.

I det følgende skal ganske kort redegøres for hovedtrækkene i denne redegørelse.

De nuværende forhold.

Esbjerg kan som ingen anden dansk by føre sin oprindelse tilbage til et ganske bestemt og ikke særlig fortidigt tidspunkt. I 1868 vedtog rigsdagen loven om anlæg af Esbjerg havn, og samme sommer opførtes de første huse i Esbjerg. Da havnen toges i brug i 1874 samtidig med, at jernbaneforbindelsen også fuldførtes, var indbyggerantallet i Esbjerg ca. 1.000. Byens vækst fortsatte med en for danske forhold rivende hast, og købstadens område, der fra starten ialt kun udgjorde godt 800 ha, var i årene op imod den sidste verdenskrig med et befolkningstal på ca. 38.000 ved at nærme sig fuld udbygning. Den 1. april 1945 indlemmedes hele Jerne kommune i Esbjerg, der herved fik sit areal forøget til omkring det firedobbelte. Befolkningstallet inden for den nuværende bygrænse er i dag 50.000.

Først efter 1894 fik Esbjerg sine første kloakledninger. I de 50 år, der gik indtil den store ind-

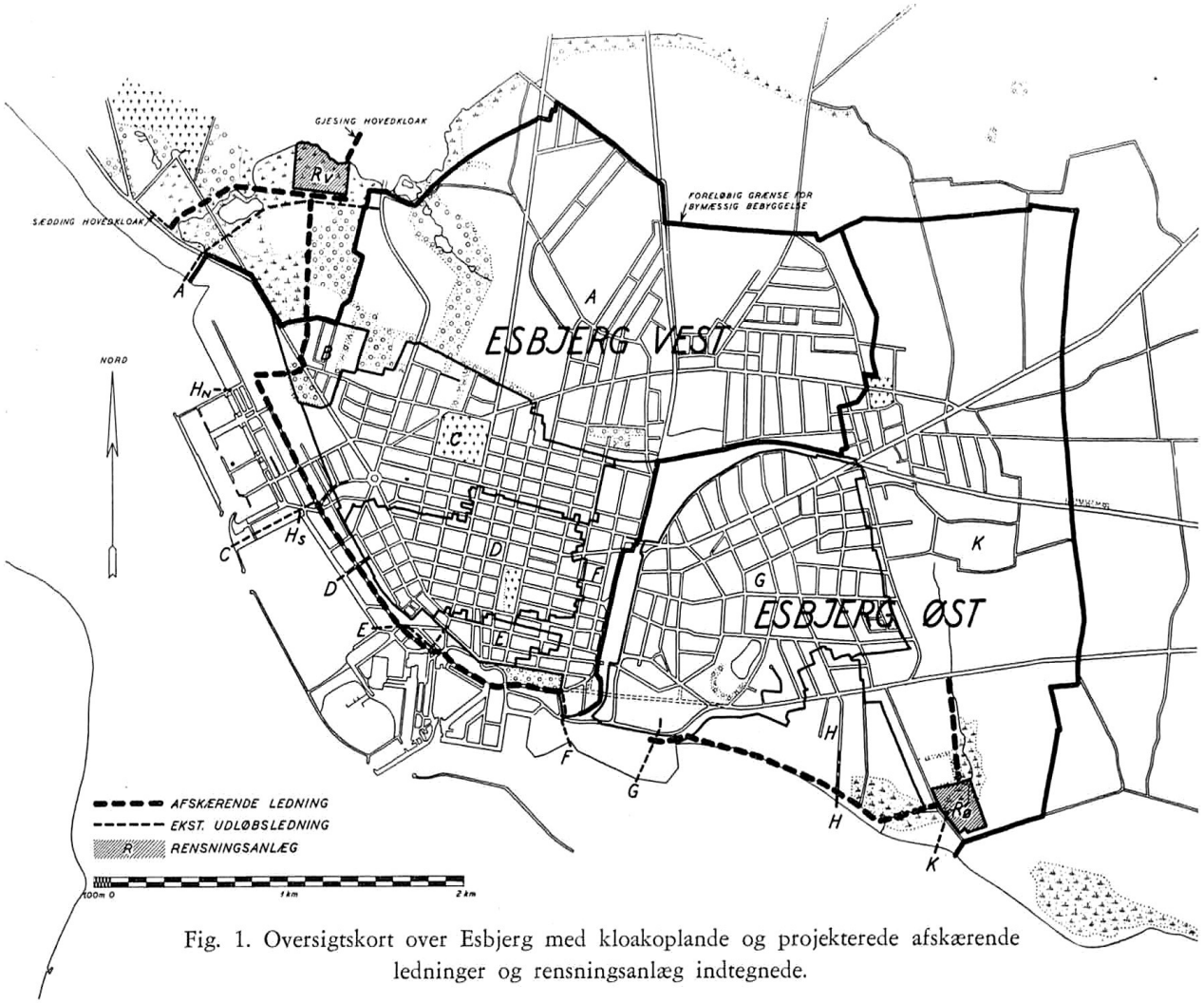

Fig. 1. Oversigtskort over Esbjerg med kloakoplande og projekterede afskærende ledninger og rensningsanlæg indtegnede.

lemmelse, blev hele det gamle Esbjerg så at sige fuldt kloakeret. Kloaksystemet bestod af de 5 oplande, der på fig. 1 er betegnet med C, D, E, F og G, og hvert af disse fik sin egen udløbsledning. I tilknytning til opland C findes et mindre pumpeområde betegnet B, hvorfra spildevandet oppumpes til ledningsnettet i område C.

Inden for det indlemmede distrikt er eller søges i løbet af en kortere årrække de 2 oplande, der er betegnet A og K, fuldstændigt kloakeret, medens resten af det indlemmede distrikt — rene landbrugsområder —, der ligger uden for den på figuren angivne foreløbige grænse for bymæssig bebyggelse, ikke foreløbig forventes at komme til at gennemgå nogen bymæssig udvikling. Områderne A—K incl. omfatter et areal på ca. 1100 ha med et forventet fremtidigt indbyggerantal ved fuld udbygning på ca. 100.000.

I meget nøje sammenhæng med byens spildevandsproblemer er betragtet afløbene fra statshavnens arealer og fra de bymæssige forstadsbebyggelser i Sædding og Gjesing, beliggende i henholdsvis Guldager og Bryndum kommuner.

For at bestemme det nuværende spildevandsafløbs mængde og karakter blev i løbet af 1951 døgnet rundt foretaget systematiske mængdemålinger på alle hovedkloakudløb og større industrivirksomheder samtidig med, at der udtoges prøver af spildevandet, som blev kemisk analyseret.

Gennem mængdemålingerne fik man det nødvendige detaillerede kendskab til, hvilke vandmængder der på enhver tid af døgnet afledes gennem de forskellige hovedkloaker, og en summation af disse mængder gav til resultat, at afløbsmængden fra byen som helhed udgør 26.500 m^3 pr. døgn. Ved en samtidig foretaget beregning over de

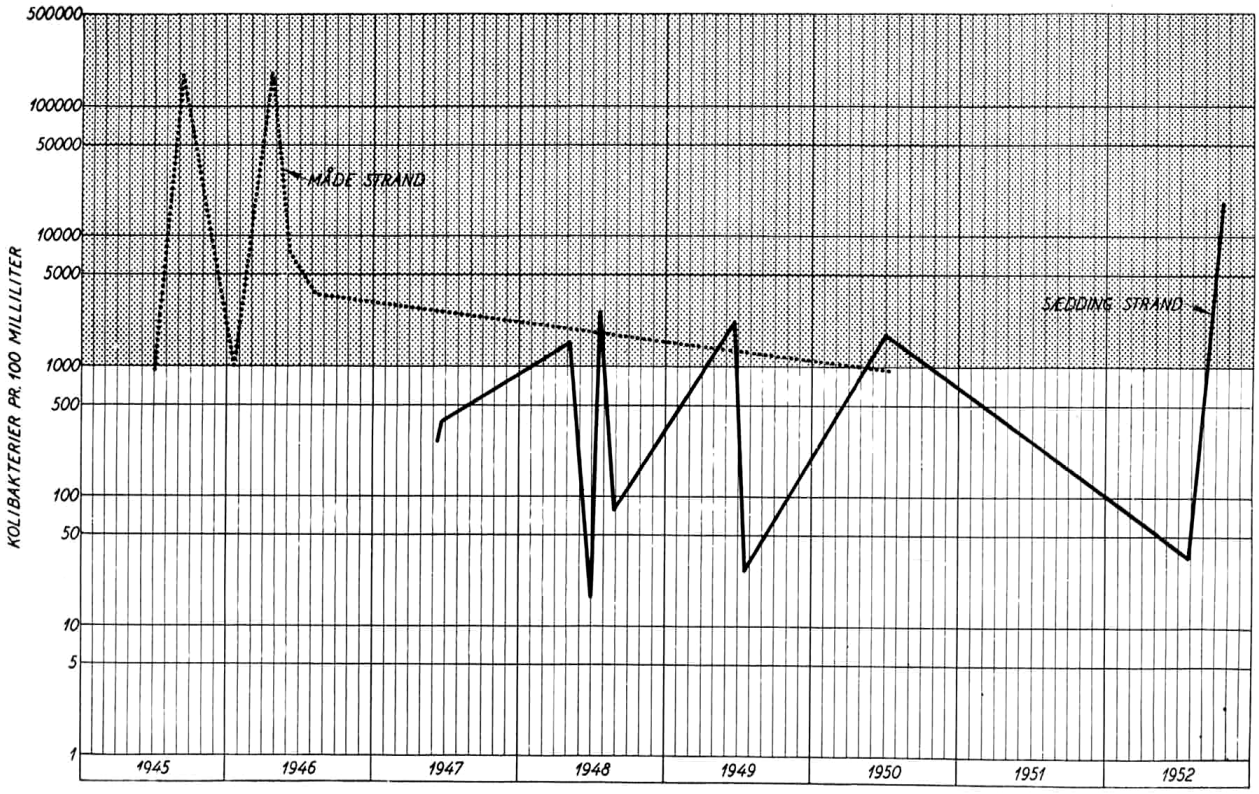

Fig. 2. Bakteriologiske undersøgelser af badevandet ved Sædding og Måde strand.

vandmængder, der såvel på hovedvandværket som på de private vandværker og en del industrivirksomheder med egen vandindvinding årligt oppumpes, kom man til et forventet døgnafløb på ca. 23.400 m^3. Differencen mellem disse to vandmængder, ca. 3.100 m^3 pr. døgn, må formodes at være grundvand, der finder adgang til kloaksystemet, dels gennem utætheder i ældre ledninger og dels ved direkte dræning. Af de målte 26.500 m^3 pr. døgn blev det konstateret, at ca. 7.900 m^3 er rent kølevand (væsentligst fra isværkerne), som fremtidigt uden ulemper kan føres direkte til havnebassinerne uden om kloaksystemet. Fra byens og havnens område er den samlede spildevandsmængde, som skal uskadeliggøres, herefter fastslået til i dag at være 18.600 m^3 pr. døgn.

Gennem de kemiske analyser blev der bl. a. skaffet klarhed over spildevandets såkaldte 5 døgns biokemiske iltforbrug — BI_5 — d.v.s. den iltmængde, der medgår til nedbrydning af de organiske stoffer, der findes i spildevandet.

Ved bedømmelsen af et vandområdes forurening er udover mængden af organisk stof, der tilføres dette, og som altså karakteriseres ved BI_5, særlig antallet af bakterier af betydning. Bakterierne stammer i stor udstrækning fra menneskers og dyrs tarmkanaler, og det er klart, at et vist antal af disse bakterier vil kunne være sygdomsfremkaldende, når der som her i byen er tale om spildevand og dermed om bakterier fra en befolkning på ca. 50.000 personer. Det er imidlertid vanskeligt for ikke at sige ugørligt at bestemme antallet af direkte sygdomsfremkaldende bakterier i et vandområde, hvorimod det er praktisk muligt at måle antallet af de såkaldte kolibakterier, og herudfra kan man så med en vis sikkerhed slutte sig til et sandsynligt antal af sygdomsfremkaldende bakterier.

Resultatet af nogle af de bakteriologiske undersøgelser af badevandene ved Esbjerg fremgår af fig. 2, hvor antallet af kolibakterier pr. 100 ml er angivet for prøver udtaget ved Sædding og Måde strand i årene 1945—52 incl.

Om betydningen af antallet af kolibakterier ud-

taler sundhedsstyrelsen i øvrigt, at badevand med 1000 eller flere kolibakterier pr. 100 ml ubetinget må betragtes som kassabelt, d.v.s. sundhedsfarligt. Hermed er ikke sagt, at vand med lavere bakterieindhold er egnet som badevand, idet selv vand med et ringere bakterieindhold, hvor der, således som her, er mulighed for særlig infektionsrisikofyldte tilblandinger, kan være sundhedsfarligt. Figuren viser tydeligt, at forureningen af badevandene ved Esbjerg har overskredet den kritiske grænse.

Mulighederne for afhjælpning af ulemperne.

Her kan man principielt tænke sig to forskellige måder, enten at udlede det urensede spildevand på sådanne steder, at forureningen af havnen og de tilgrænsende vandarealer, der benyttes til badning, undgås, eller ved at foretage en effektiv rensning af spildevandet før udledningen.

Rent umiddelbart kunne man synes, at de lokale forhold med stærk tidevande og byens beliggenhed på vestkysten måtte være gunstige for at udlede spildevandet urenset. Efter indgående undersøgelser over vandomsætning og strømforhold m. v. har man imidlertid opgivet denne løsning som mindre sikker og behæftet med æstetiske mangler, ligesom anlægsudgifterne vil blive meget betydelige, da en sådan løsning foruden samling af spildevandet på Esbjerg-siden kræver udførelse af en trykledning under havneløbet til Fanø, bygning af et reservoir på denne øs nordspids og en gravitationsledning herfra og et stykke ud i Vesterhavet.

Den foretrukne løsning omfatter derfor som nedenfor beskrevet bygning af et system af såkaldte afskærende ledninger tilligemed to spildevandsrensningsanlæg.

Forslag til afskærende ledninger og rensningsanlæg.

Et hovedsynspunkt for det foreliggende projekt har været såvel at tage hensyn til spildevandet fra Esbjerg by og fra Esbjerg havn som fra nabokommunerne Guldager og Bryndum, et synspunkt, der i øvrigt har vist sig at føre til en rimelig løsning af spildevandsproblemet for alle fire parter.

For overhovedet at kunne gennemføre rensningsforanstaltninger må man af praktisk-økonomiske grunde samle spildevandet fra de forskellige hovedudløb i et enkelt eller nogle få punkter, i hvis nærhed der findes egnede arealer til disposition til opførelse af rensningsanlæg. Samling af spildevandet sker ved hjælp af afskærende ledninger, d.v.s. ledninger, der stort set følgende kysten overskærer de eksisterende hovedkloaker og i sig optager spildevandet fra disse for at føre det frem til rensningsanlæggene. De geografiske og højdemæssige forhold gør det naturligt at behandle spildevandet i to rensningsanlæg, et for den vestlige og et for den østlige del af det betragtede område. Herved er opnået betydelige fordele. Rensningsanlæggene får en gunstig beliggenhed, såvel i henseende til anlæggenes store arealbehov som til tilslutningsmulighederne i tilfælde af byens udvikling udover den foreløbige grænse for bymæssig bebyggelse. Endvidere kan spildevandet føres til anlæggene gennem hver for sig forholdsvis korte afskærende ledninger, hvilket igen vil sige, at ledningsdybderne kan holdes inden for det rimelige uden at indskyde ekstra pumpestationer. Beliggenheden af såvel de afskærende ledninger som rensningsanlæggene og skillelinien mellem disses oplande fremgår af fig. 1.

De afskærende ledninger er dimensioneret således, at de er tilstrækkelige til tilsammen at optage afløbene fra en fremtidig befolkningsmængde på ca. 100.000. Afløbsmængden forventes i tørvejr med tiden at stige fra de førnævnte ca. 18.600 m^3 og til ca. 45.000 m^3 pr. døgn. Hertil svarer, at de afskærende ledninger under hensyn til tilstrømningen under regn skal kunne transportere ca. 225.000 m^3 pr. døgn. Under stærke regnskyl eller i ca. 100 af årets ialt 8760 timer overstiger tilløbet til de afskærende ledninger denne vandmængde, og her træder da såkaldte overfaldsbygværker placeret i krydsningspunkterne mellem de nuværende hovedkloaker og de nye afskærende ledninger i funktion, således at de vandmængder, der ikke kan

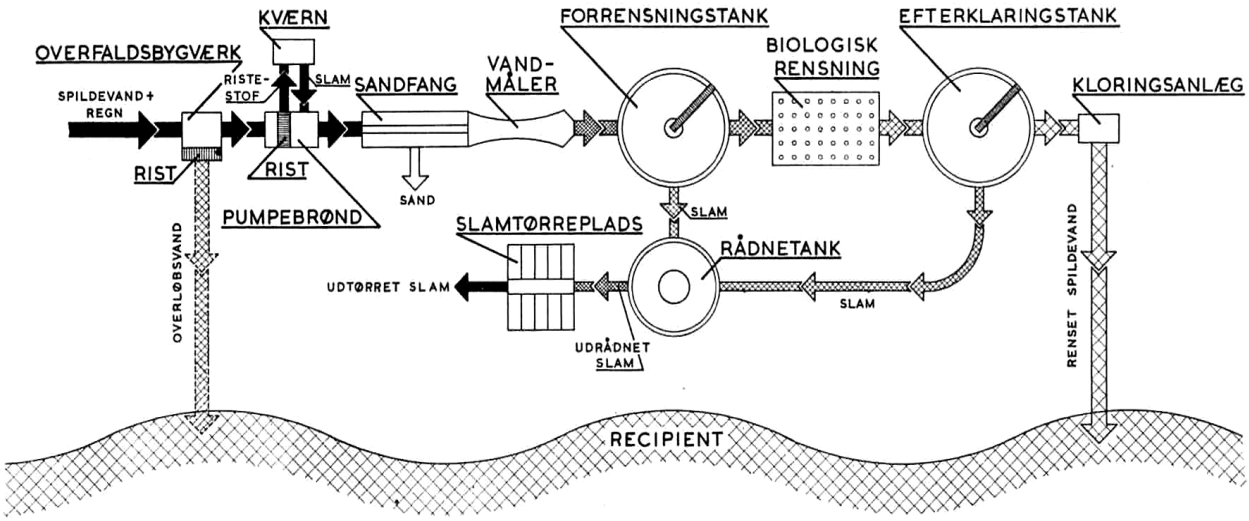

Fig. 3. Principskitse for fuldstændigt rensningsanlæg.

optages i de afskærende ledninger, efter at have passeret en overfaldskant og en rist afledes til de nuværende udløbssteder, så vidt muligt gennem de nedre strækninger af de afskårne hovedkloaker.

Den vestlige afskærende ledning, der får en samlet længde på ca. 4 km, begynder på hjørnet af Østre Havnevej og Englandsgade og forløber herfra gennem Østre Havnevej til den østligste ende af dokhavnen, hvorfra den fortsætter gennem Toldbodvej, Beddingsvej og Adgangsvejen samt den i dennes forlængelse løbende H. E. Bluhmes Vej. Efter at have passeret artillerilejrens område krydser ledningen Hjertingvej ved Grådybet for endelig langs kanten af Strandskoven at ankomme til det vestlige rensningsanlæg, der er placeret på arealet umiddelbart nord for Dano-anlægget, hvor byens dagrenovation behandles. Ved afslutningen på rensningsanlægget ligger ledningens bundløb i en dybde af 1,85 m under daglig vande, og dens diameter er 190 cm.

Den østlige afskærende ledning består dels af en ca. 2 km lang strækning langs kysten, der fra Estrupvej ud for gasværket forløber mod øst langs stranden, og dels af en ca. 800 m lang strækning, der fra Darumvej følger Præstegårdsbækken mod syd til rensningsanlægget, der er placeret på nogle lavtliggende engarealer øst for Mådevej nord for Måde teglværk. For den østlige afskærende ledning vedkommende er største bunddybde og diameter henholdsvis 2,06 m under daglig vande og 130 cm.

De to rensningsanlæg er i princippet ganske ens, men enhedernes størrelse og antal er forskellige. Det vestlige anlæg skal ved fuld udbygning betjene ca. 65.000 personer og det østlige ca. 37.000 personer. Opbygningen af rensningsanlæggene er i princippet vist på fig. 3. Spildevandets gang gennem anlægget er angivet ved pile, der er tonet lysere og lysere, efterhånden som rensningen skrider frem. »Recipient« er den tekniske betegnelse for det vandområde, hvortil spildevandet endeligt afledes. I dette tilfælde for det vestlige anlægs vedkommende farvandet umiddelbart nord for fiskerihavnen og for det østlige anlægs vedkommende Måde bugt øst for byen. Tilløbsledningen, den afskærende ledning, føres gennem et overfaldsbygværk, hvor regn som overløbsvand kan udskilles til recipienten, frem til en pumpebrønd, hvori indbygges en mekanisk renset rist. Ristestoffet herfra føres til en kværn for findeling og ledes derefter tilbage til spildevandet. Fra den dybe pumpebrønd løfter et antal elektriske centrifugalpumper spildevandet op i dagens lys til et sandfang, hvori tilbageholdes de ret store mængder af grus og sand, som spildevandet uundgåeligt fører med sig, og som eventuelt kunne bevirke til-

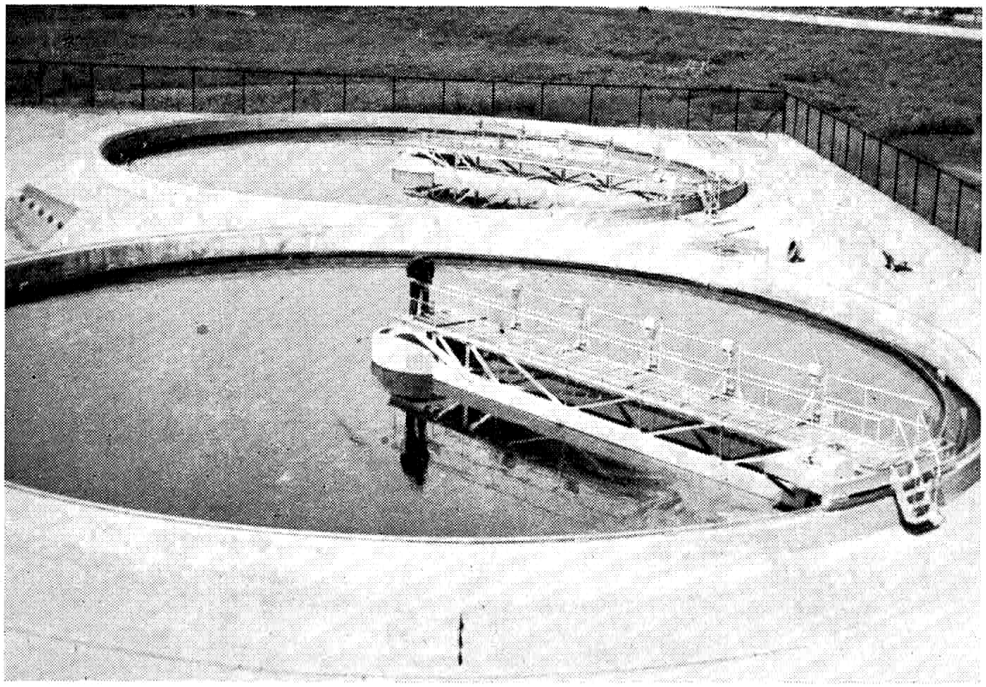

Fig. 4. Cirkulære forrensningstanke med roterende slamskrabere. Diameter 23,5 m, rumfang 1000 m^3 pr. stk.

stopninger i rensningsanlæggets forskellige rør. Efter sandfanget passeres en vandmåler, hvorefter vandet løber til nogle forrensningstanke, der tænkes udført som fladbundede, cirkulære tanke, f. eks. som vist på fotografiet, fig. 4. Tilløbsrøret til forrensningstankene føres under disses bund og op til tankenes midte, hvorfra spildevandet fordeler sig radiært ud i tanken og løber bort langs periferien efter at have passeret et skumbrædt, som holder flydestoffer tilbage. Opholdstiden i disse tanke — normalt et par timer — er således, at størstedelen af de bundfældelige stoffer udskilles og aflejres på tankenes flade bunde. Med mellemrum skrabes slammen ved hjælp af roterende slamskrabere ind til en sump i tankens midte, hvorfra den aftappes og oppumpes til de separate, opvarmede rådnetanke (fig. 5). I rådnetankene foregår nedbrydningen af de organiske stoffer som en gæring uden luftens adgang, hvorunder der udvikles en brændbar gas, hvis hovedbestanddel er metan. Gassen benyttes til fyring i et varmeanlæg, som holder rådnetankene opvarmede til ca. 30 °. Fra rådnetankene aftappes den udrådnede slam med mellemrum til drænede slamtørrepladser. Her tørres slammen, og den kan herefter i ganske lugtfri stand bortkøres og benyttes som gødning. Spildevandet har på denne måde gennemgået en forrensning eller såkaldt mekanisk rensning, og hermed vil man eventuelt lade sig nøje til en begyndelse.

Den mekaniske rensning kan imidlertid suppleres med den også på diagrammet fig. 3 viste efterrensning eller biologiske rensning, hvorved man gennem yderligere elementer fjerner de i spildevandet opløste organiske stoffer, der ikke kan udskilles ved bundfældning, og endelig kan spildevandet definitivt uskadeliggøres ved tilsætning af klor i et kloringsanlæg, således at det endelige afløb foruden at være effektivt renset, hvad der umiddelbart fremgår af vandets klare udseende, også er bakteriefrit.

Udgifterne ved de her omtalte lednings- og rensningsanlæg stiller sig med prisniveauet i foråret 1953 som basis og under forudsætning af, at projektet realiseres som beskæftigelsesforanstaltning, således:

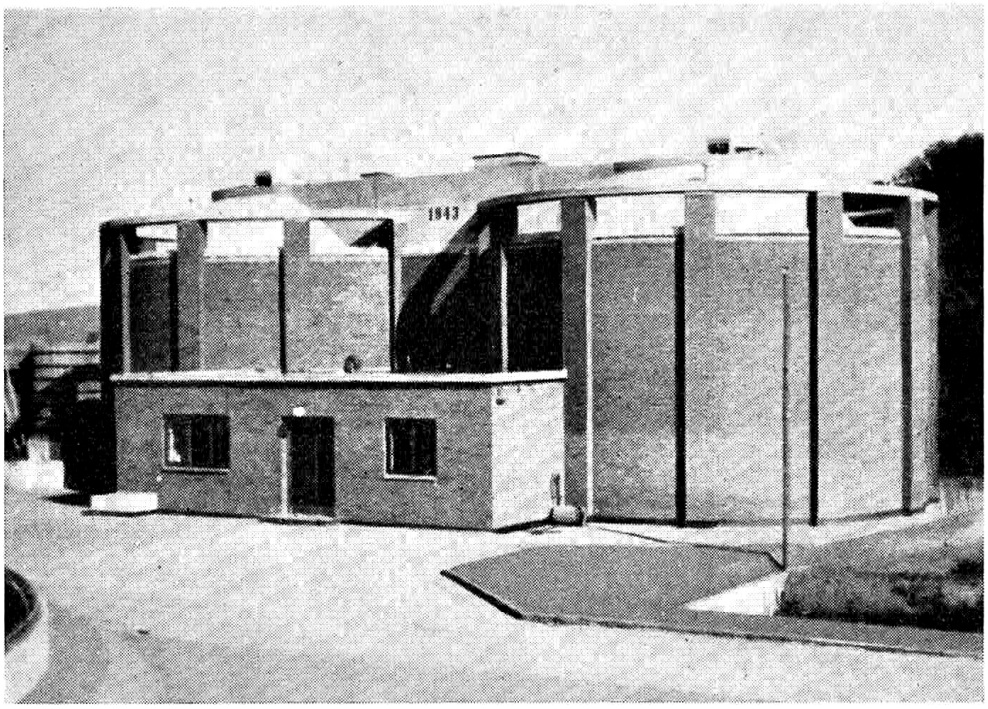

Fig. 5. Opvarmede rådnetanke med mellemliggende maskinhus. Rumfang 750 m^3 pr. stk.

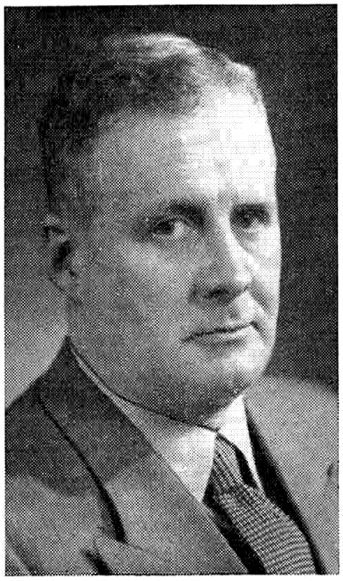
Afskærende ledning vest		3.850.000 kr.
Rensningsanlæg vest,		
forrensningsanlæg.	2.500.000	
efterrensningsanlæg	2.500.000*)	
	5.000.000 ,,	
		8.850.000 kr.
Afskærende ledning øst		1.150.000 ,,
Rensningsanlæg øst,		
forrensningsanlæg.	1.600.000	
efterrensningsanlæg	1.500.000*)	
	3.100.000 ,,	
		4.250.000 kr.
Samlet anlægsudgift...		13.100.000 kr.

*) kalkulatorisk

De direkte driftsudgifter ved de mekaniske rensningsanlæg forventes uden hensyn til forrentning og afskrivning at blive ca. 200.000 kr. om året, og udbygges med biologisk rensning, vil driftsudgifterne blive omtrent fordoblede.

Om projektets realisation skal til slut bemærkes, at et skitseprojekt til afskærende ledninger og mekaniske rensningsanlæg i januar 1951 blev godkendt af arbejds- og socialministeriet til udførelse som beredskabsarbejde, og det forventes, at man til det nu foreliggende projekt, for så vidt det gennemføres i sin fulde udstrækning, vil kunne opnå et statstilskud på ca. 5 mill. kr. Restudgiften er dog så betydelig, at byrådet endnu ikke har taget endelig stilling til projektets videre skæbne, da det jo er givet, at et anlægsarbejde af så stort omfang, selv om det kommer til at strække sig over en længere årrække, antagelig 6—10 år, vil kunne få en ikke uvæsentlig indflydelse på kommunens øvrige anlægsvirksomhed.

BYRÅDSVALGET DEN 2. MARTS 1954

Den nye borgmester, L. Høyer-Nielsen

Resultatet af byrådsvalget fremgår af hosstående tabel 1, og i nedenstående tabel 2 er foretaget en sammenligning med tidligere valg, idet tabellen viser gruppernes procentvise andel af stemmerne, antallet af mandater ved byrådsvalgene samt den procentvise valgdeltagelse ved byrådsvalgene siden 1937.

Politisk medførte valget, at borgmester Hans Nissen, der er medlem af venstregruppen, afløstes af fhv. borgmester L. Høyer-Nielsen, der er medlem af den socialdemokratiske gruppe.

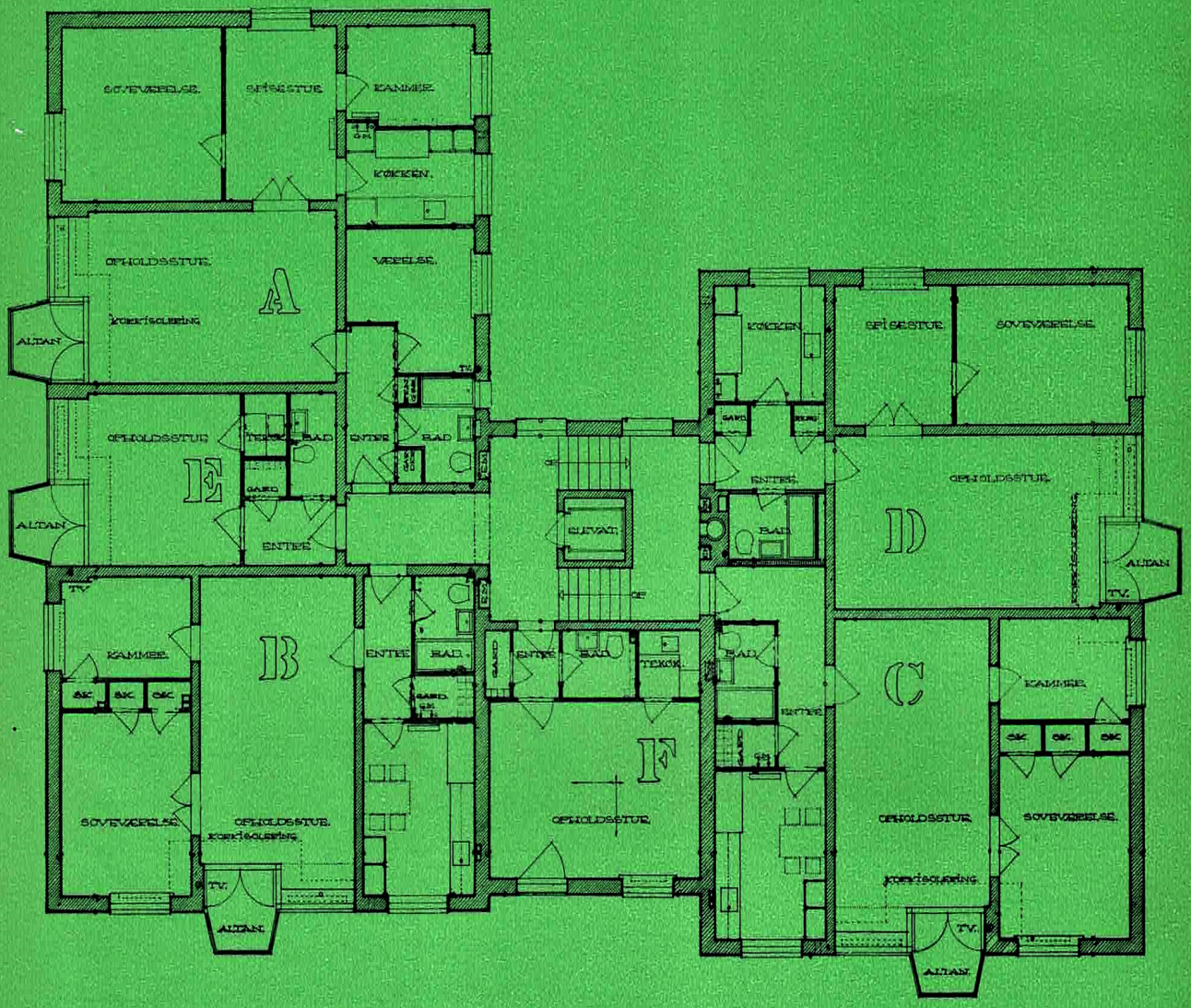
Den nye borgmester, der er født 6. juni 1899, var borgmester i perioden 1942—50 og havde den 1. april 1954 været medlem af byrådet i 25 år.

Tabel 1.

Gruppe	Antal stemmer	Procentvis andel i gyldige stemmer	Antal valgte mandater
Socialdemokratiet	8520	44,1	12
Radikale Venstre	692	3,6	0
Konservative folkeparti	1515	7,8	2
Venstre	6769	35,0	10
Danmarks Retsforbund	472	2,5	0
Danmarks kommunistiske parti	874	4,5	1
De Uafhængige	477	2,5	0
Ialt	19319	100,0	25
Ialt ugyldige stemmer	132	—	—
Ialt afgivne stemmer	19451	—	—
Valgdeltagelse i %	73,07	—	—

Tabel 2.

Gruppe	Valget i 1937		Valget i 1943		Valget i 1946		Valget i 1950		Valget i 1954	
	Procentvis andel i stemmerne	Antal mandater	Procentvis andel i stemmerne	Antal mandater	Procentvis andel i stemmerne	Antal mandater	Procentvis andel i stemmerne	Antal mandater	Procentvis andel i stemmerne	Antal mandater
Socialdemokratiet	56,1	15	50,3	13	45,8	12	39,1	10	44,1	12
Radikale Venstre	3,3	0	3,0	1	3,2	1	4,4	1	3,6	0
Konservative folkeparti	18,3	5	17,6	4	9,3	2	12,7	3	7,8	2
Venstre	14,5	4	15,6	4	26,4	7	26,2	7	35,0	10
Danmarks Retsforbund	1,1	—	0,9	—	1,1	—	11,1	3	2,5	0
Dansk Samling	—	—	—	—	3,0	—	—	—	—	—
Uafhængig Arbejder- og Tjenestemandsl.	—	—	12,6	3	—	—	—	—	—	—
Danmarks kommunistiske parti	6,7	1	—	—	11,2	3	6,5	1	4,5	1
De Uafhængige	—	—	—	—	—	—	—	—	2,5	0
Ialt	100,0	25	100,0	25	100,0	25	100,0	25	100,0	25
Valgdeltagelse i %	80,0		73,6		82,1		81,0		73,1	

Esbjerg boligselskabs bebyggelse, »Spangsbjergparken«, vil fuldt udbygget omfatte bl. a. 8 syvetages boligblokke beliggende ved Spangsbjerg Kirkevej. Den første af disse blokke, hvoraf en facade er gengivet på heftets forside og en etageplan på denne side, påbegyndtes i januar d. å.